

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет економічних наук

Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь - бакалавр

на тему: «Характеристичні особливості онлайн-кредитування в Україні»

Виконав: студент 4-го року навчання,
спеціальність 072
«Фінанси, банківська справа та
страхування»

Кушнір Андрій Олександрович

Керівник: Камінський А.Б.
доктор економічних наук, професор

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою « _____ »

Секретар ЕК _____

« ____ » _____ 2020 р.

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ	7
1.1. Теоретичні засади та економічна сутність кредиту	7
1.2. Роль банків в економічній системі, їхня суть та особливості функціонування в Україні.....	18
1.3. Розвиток споживчого кредитування та його економічне значення в розвитку країни	24
Висновки до розділу 1	37
РОЗДІЛ 2. ОНЛАЙН-КРЕДИТУВАННЯ: ДИНАМІКА РОЗВИТКУ	40
2.1. Онлайн-кредитування як нова категорія споживчого кредитування	40
2.2. Онлайн-кредитування в сегменті небанків	48
2.3. Онлайн-кредитування в сегменті ПДЛ.....	53
Висновки до розділу 2	57
РОЗДІЛ 3. РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ ОНЛАЙН-КРЕДИТУВАННЯ	61
3.1. Особливості застосування та суть систем оцінки кредитоспроможності позичальників.....	61
3.2. Розробка системи оцінювання позичальника при онлайн кредитуванні	65
3.3. перспективні напрямки розвитку	71
Висновки до розділу 3	73
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
ДОДАТКИ	82

ВСТУП

Кредит є унікальною економічною категорією, що через свою природу та функції притягував увагу економістів й дослідників протягом століть. Безумовним є факт того, що розвинутий інститут кредитування є запорукою економічного зростання країни. На сучасному високому етапі розвитку виробничих відносин кредит відіграє ключову роль у забезпеченні виробників та споживачів необхідними потоками фінансових ресурсів. Банківські та інші структури, що займаються розміщенням кредиту, виконують вкрай необхідну функцію мобілізації тимчасово вільних фінансових ресурсів. У контексті дедалі швидшого розвитку виробничих зв'язків неможливо недооцінювати механізми, завдяки яким суб'єкти господарства можуть як розміщувати свої тимчасово вільні кошти, так і залучати їх за необхідності на взаємовигідних умовах. Кредит відіграє вирішальну роль не тільки для виробництв в контексті швидкого залучення необхідних коштів, але і для домогосподарств, які, зрештою, є споживачами кінцевих продуктів та послуг майже усіх ланцюгів створення додаткової вартості. Систему кредитування, в тому числі і фізичних осіб, вважають невід'ємною складовою економічної стабільності і одним з головних факторів зростання економіки будь-якої країни.

Однак, протягом останнього десятиріччя фінансові структури відчували на собі вплив бурхливих темпів розвитку нового тисячоліття : від стрімких змін економічних трендів до фінансової глобалізації та всебічної діджиталізації. Новітня фінансова історія сповнена злетів та гучних падінь : подальші процеси глобалізації принесли не тільки можливості світового масштабу, але і виклики для усієї міжнародної спільноти.

Так, у сьогоденнішньому мінливому світі разом із новими умовами функціонування локальних та світового фінансового ринків почали зароджуватися нові їхні суб'єкти. Завдяки вибуховим темпам розвитку інформаційних технологій за останні десятиліття стало можливим функціонування раніше не існуючих механізмів взаємодій учасників

фінансового ринку та суб'єктів народного господарства. Таким чином, з приходом цифрової революції почали з'являтися підприємства, що пропонували проривні продукти та сервіси для своїх клієнтів – нефінансові компанії, що були здатні надавати послуги традиційних фінансових організацій.

Новоспечена галузь отримала назву фінтех(у перекладі з англійської – скорочення від «фінансові технології»). У широкому сенсі ця галузь об'єднує підприємства, котрі поставили за мету надавати інноваційні послуги у фінансах за рахунок використання новітніх технологій та надбань розвитку інформаційних технологій.

І хоч під назвою фінтех об'єднують увесь спектр новітніх фінансових посередників, однак необхідно зазначити, що найбільші зрушення мають місце саме у сфері споживчого кредитування. Останнє десятиріччя відзначилось появою цілої нової категорії кредитів для споживчих потреб громадян, а саме онлайн-кредитуванням.

Наразі ринок онлайн-кредитування демонструє сталий зріст як з точки зору кількості суб'єктів, що здійснюють свою фінансово-кредитну діяльність, так і з точки зору попиту споживачів на такі послуги. Найбільший потенціал в цій новітній категорії кредитних послуг представляють так звані необанки та мікрокредитування в інтернеті формату PDL(англ. pay day loan – «кредит до зарплати»).

Вищевказані категорії кредитних продуктів є порівняно новими, адже їх поява та розвиток починаються від 2008-2013 років. Цей ринок характеризується мінливістю та високою динамікою, як і його суттєвими відмінностями від класичних банківських структур та послуг. Однак, не зважаючи на те, що значна частка споживчого кредитування стає диджиталізованою і мігрує в простір інформаційних технологій, ця новітня категорія кредитних послуг та фінансових посередників досі не є повністю вивченою. Враховуючи все більшу вагу подібних організацій та їхніх новітніх кредитних продуктів, а також потенціал впливу на економіку України, вони мають своєчасно вивчатися з метою виокремлення їхніх характеристичних особливостей та пов'язаних із ними

ризиками, що дасть змогу розробляти ефективніші механізми контролю за ними. Отже, **актуальність теми** полягає у вивченні нових суб'єктів динамічного ринку фінтехів, характеристичних особливостей їхніх послуг онлайн-кредитування в Україні, що мають великий потенціал, проте котрі досі не були достатньо вивчені з економічної точки зору.

Отже, **метою роботи** є вивчення характеристичних особливостей та систематизація новітніх кредитних продуктів і фінансових посередників, а також розробка практичної моделі та рекомендацій, що дадуть змогу сприяти гармонійному розвитку ринку кредитування в Україні.

Для досягнення поставленої мети **передбачається вирішення наступних задач:**

- Вивчення теоретичних основ функціонування ринку кредитування та кредитних продуктів;
- Дослідження актуального стану та тенденцій ринку споживчого та онлайн-кредитування в Україні;
- Визначити та проаналізувати характеристичні особливості онлайн-кредитування в Україні
- Надати практичні рекомендації та виокремити перспективні напрями розвитку;
- Побудувати статистичну скорингову модель, що буде враховувати характеристичні особливості онлайн-кредитування в Україні;

Об'єктом дослідження є ринок кредитних послуг в Україні.

Предметом дослідження є характеристичні особливості онлайн-кредитування в Україні та перспективні напрями розвитку цієї категорії.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у виокремленні факторів, що впливають на розвиток споживчого кредитування в Україні, визначених перспективних напрямках розвитку, а також у розробленій скоринговій моделі, що враховує характеристичні особливості онлайн-кредитування в Україні і має потенціал практичного застосування фінансовими посередниками в інтернеті.

Наукова новизна полягає у доповненні та більш детальному вивченні характеристичних особливостей онлайн-кредитування в Україні.

Теоретичну та методологічну основу дослідження складають наукові доробки в сфері вивчення економічної категорії кредиту. Фундаментальний внесок в дослідження кредиту був зроблений такими науковцями як : А.Сміт, Р.Коттер, М.Туган-барановський, Д. Рікардо, А. Тюрго, Дж. Міль, М.Алексеєнко, В.Лагутін, Є.Жуков, А.Маршал та багатьох інших світових та українських економістів.

В першому розділі автором було розглянуто теоретичні засади та функціонування ринку споживчого кредитування загалом та в Україні зокрема. Також в першому розділі було визначено роль банків у економічній системі та вплив споживчого кредитування на неї.

В другому розділі автором було проаналізовано актуальний стан онлайн-кредитування в Україні та світі, тенденції розвитку цього ринку та досліджені характеристичні особливості основних категорії продуктів споживчого кредитування в інтернеті.

В третьому розділі автором було досліджено особливості та суть застосування систем оцінювання кредитоздатності позичальників, розроблено скорингову модель із урахуванням характеристичних особливостей онлайн-кредитування, а також виокремлено перспективні напрями розвитку.

РОЗДІЛ 1

СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

1.1. Теоретичні засади та економічна сутність кредиту

У сучасному світі за умов високого рівня розвитку виробничих відносин та найшвидших темпів росту сукупного попиту банківський кредит відіграє ключову роль в контексті мобілізації й забезпечення грошовими ресурсами поточні потреби та інвестиційну активність суб'єктів господарювання економічних систем.

Кредитування в якості економічної категорії являє собою комплекс відповідних взаємовідносин та інтересів, що виникають поміж позичальником та позикодавцем у наслідок поворотного руху фінансів. За своєю суттю, кредит – це особлива форма грошових відносин, яку відокремлюють в особливу категорію, що характеризується певними особливостями, що зумовлені природою мети існування кредиту - обслуговування повторювальних економічних явищ та процесів. Сам факт появи такої економічної категорії був зумовлений тим, що, з одного боку, існували певні категорії власників тимчасово вільних коштів, які були готові і мали бажання позичити їх на певний строк за винагороду у вигляді обумовленого відсотка, а з іншого боку – позичальники, які створювали попит на тимчасово використання зазначених грошей у своїй всебічній діяльності.

Серед існуючих факторів, що спричиняють гостру потребу в тимчасовому залученні додаткового капіталу, зазвичай виділяють :

- Сезонність виробництва
- Часові лаги між виробництвом та реалізацією товарів та послуг
- Тимчасова нестабільність та/або невідповідність попиту та пропозиції
- Нагальні сировинно-інвестиційні потреби виробництв

- Можливість отримання додаткового прибутку в майбутньому за рахунок використання позикових грошей та цінностей

Таким чином, концептуально, з'являється можливість тимчасово перекрити нестачу коштів у одних суб'єктів господарювання за рахунок залучення тимчасових надлишків у інших. Саме подібний рух капіталу уможливив відносно рівномірне економічне зростання широкої ланки суб'єктів економічних відносин.

Суб'єкти таких боргових відносин, у свою чергу, представлені :

- Кредитори – що надають свої фінанси у тимчасове користування
- Позичальники – що отримують залучені кошти

Об'єктом ж таких кредитних відносин виступають фінансові та інші матеріальні блага, по відношенню до котрих укладається угода.

Основою рушійної сили таких кредитно-грошових відносин була жага і потреба до отримання прибутку та збільшення своєї корисності через одержання доходу у вигляді відсотків, а з перспективи позичальника - перекриття тимчасової нестачі капіталу та отримання більших доходів у майбутньому в наслідок виробничої експлуатації позикового капіталу та цінностей.

Основоположна суть кредитно-грошових відносин розкривається у його функціональному призначенні, що уможливлює розкриття цієї категорії в комплексному зв'язку із іншими виробничими відносинами. Утім, на даний момент не було сформовано загальноприйнятого виключного погляду на природу та кількість функції кредитування, тому як їх виділення й трактування залежить від науково-методологічного погляду. Однак, серед більшості економістів переважають такі погляди стосовного цього питання, що існує три основні функції кредиту [1] :

- Перерозподільна
- Емісійна
- Контролююча

Перерозподільна функція кредитування являє собою перерозподілення уже наявних економічних благ, капіталу та фінансових ресурсів, що вже були

розподілені по окремим суб'єктам господарства, за рахунок надання їх у поворотне тимчасове користування іншим учасникам ринку, без зміни первинної власності. Ця явище розкривається як у вигляді мобілізації тимчасово незадіяних фінансів, так і в процесах їх розміщення на вільному ринку у вигляді позичкових грошей.

Емісійна ж функціональна складова представлена можливостями утворення додаткових засобів обміну й платежу за допомогою кредиту. Ця функція стає особливо ваговою та значущою на фоні потреб регулювання обігу грошових мас. Тобто, в даному контексті, кредитування виступає в ролі певного інструмента монетарної політики економічної системи, адже він може бути гнучким способом звуження чи розширення об'ємів обігових засобів, за наявності такої потреби.

Контролююча функція кредиту полягає у тому, що боргові взаємовідносини передбачають двосторонній контроль як позикодавця, так і позичальника на момент виконання домовленостей та фінансово-юридичних зобов'язань. Таким чином, кредит здатен бути фактором впливу, що значно покращує контроль за виконанням угод в народному господарстві, сприяє більш ефективному використанню капіталу, а також є однозначним стимулятором екстенсивного відтворення в економічній системі.

Усі вищезазначені функції є безсумнівно взаємопов'язаними та, в деякому ступені, залежними одна від одної, а отже мають розглядатися не тільки окремо, а й в сукупності. Варто зазначити, що перераховані функції концептуально стосуються кредиту в усіх формах : як грошовій, так і товарній.

Кредит товарної форми полягає у наданні купівельнику особливої відстрочки платежу за придбані ним товари та послуги. Іншою назвою такого виду кредитування є комерційний кредит. Характеристичною особливістю такого комерційного кредиту є те, що він може надаватися виробниками та підприємцями за вільним бажанням на свій розсуд і, що першочергово відокремлює його, він жодним чином не реєструється банківською системою. Власне, тому такий вид кредиту називають небанківським. Зобов'язання, які

виникають внаслідок укладання комерційного кредиту, можуть бути документально оформленими через простий або переказний вексель.

У той же час, кредит у грошовій формі має принципову відмінність від товарного. Такий кредит є позичковим капіталом, який надається у власність позичальника на принципах платності, поворотності й строковості.

Варто відокремити, що банківський кредит може бути наданим тільки у фінансовій формі. В той же час, банк може обслуговувати товарні кредити через інструментарій комерційного кредиту – вексель, не стаючи прямим учасником комерційного кредиту.

Таким чином, банківський кредит – це обов'язки банку перед позичальником надати фінанси у грошовій формі або формі цінних металів на встановлену суму, унаслідок яких у позичальника з'являються обов'язки компенсувати тіло боргу разом із додатковими відсотками. Банківські кредити надаються виходячи з наступних основних принципів:

- Строковості
- Забезпеченості
- Платності
- Поворотності
- Цільового використання

Принцип забезпеченості засвідчує право банківської структури на захищеність власних інтересів, недопущення можливих втрат банком від невиконання позичальником зобов'язань повернення кредитних коштів та можливість реалізації своїх прав і вимог через стягнення застави, компенсацію збитків поручителями тощо. Таким чином, за цим принципом банк захищає свої інтереси та права від усіх можливих збитків й втрат, спричинених невиконанням умов кредитного договору.

Принцип поворотності означає, що позичальник є зобов'язаним в повному обсязі виконати домовленості кредитного договору за чітко визначений термін, а отже повернути усі кредитні кошти та сплатити відсотки за користування ними. Цей принцип кредиту і банкування є основоположним для фінансового сектору,

адже виключно за його дотримання банки здатні провадити свою господарську діяльність, так як вчасно повернуті позики є базою для формування нових кредитів. У той же час, порушення виконання поворотності призводить до появи проблемної заборгованості, а отже і до зниження фінансової стійкості банків через погіршення кредитного портфелю. У найгірших сценаріях подібне порушення принципів здатне поставити під сумнів можливість банку виконувати свої функції та покривати свої зовнішні обов'язки. Саме тому за дотриманням цього аспекту кредиту приділяється найбільше уваги як відповідних підрозділів самого банку, так і компетентних державних органів.

Принцип платності передбачає появу у позичальника не лише обов'язку повернення тіла кредиту, але й вимоги до повної сплати банку винагороди за користування залученими фінансами у вигляді відсотків. На вільному ринку концепція відсотку є справедливою й об'єктивною мірою виміру об'єму плати за запозичення фінансових ресурсів. Саме за рахунок сплачених клієнтами відсотків банки компенсують свої витрати із розміщенням своїх тимчасово вільних фінансових ресурсів, а також генерують потоки доходів, що наповнює економічним змістом існування вищезазначених інституцій.

Принцип цільового використання зазначає умову застосування залучених коштів з метою реалізації чітко зазначених цілей, що були зазначені у договорі. Дотримання цього принципу уможлиблює виконання принципів строковості та платності, адже саме цільове призначення залучених коштів може надійно забезпечувати виконання усіх умов договору.

Як зазначається, вступають у такі фінансово-економічні взаємовідносини на вищезазначених принципах два типи головних види контрагентів : кредитори та позичальники. Детальний розгляд й виокремлення кожного з них розкриває усю сутність правосуб'єктів.

Кредитори – це позикодавці, учасники боргових правовідносин, які в повному обсязі володіють та розпоряджаються фінансовими або іншими ресурсами, які є тимчасово незадіяними у господарській діяльності, та які передають їх у строкове використання іншим особам – позичальникам.

Кредиторами можуть бути широкий перелік суб'єктів, а саме : фізичні особи, юридичні особи(компанії, установи, приватні та державні структури), а також сама держава. Головним чином, кредитори представлені банками. Вони виконують двосторонню роль у процесі створення кредиту в сучасній економіці : мобілізуючи грошові ресурси у одних осіб, переважно на засадах запозичення, створюють пропозицію позик на ринку грошей шляхом подальшого їх розміщення у тимчасовому користуванні інших осіб.

Позичальники – це фізичні та юридичні особи, що вступають у боргові відносини із кредиторами, а саме отримують від них позику. Важливо зазначити, що головною характеристичною особливістю позичальника як економічного суб'єкта є факт його тимчасового права на розпорядження залученими грошима, а не набуття права власності щодо отриманого об'єкту позики. Саме тому можливості позичальника є дещо обмеженими : він має в повному обсязі виконувати кредитні зобов'язання і неухильно дотримуватись умов угоди, а отже юридично не здатен вийти за межі зазначених у кредитному договорі цілей. Позичальником можуть виступати усі правосуб'єкти, що можуть бути кредиторами. Особливим підвидом позичальників є банки, які можуть виступати не тільки у ролі позикодавця, а й колективним позичальником : залучаючи велику кількість фінансів у значної кількості кредиторів.

Позичальники і кредитори набувають своїх правових статусів виключно за власним вільним бажанням на договірних умовах. За таких умов кожна із сторін в змозі найкращим чином захистити свої інтереси та прийти до взаємовигідних домовленостей. Отже, враховуючи добровільну природу кредитних правовідносин та ряду інших об'єктивних причин, до осіб, що бажають вступити у такі боргові відносини висуваються певні вимоги : юридична самостійність та деліктоздатність – правоздатність особи бути відповідальною за свої вчинки та їх наслідки.

Кредит є особливою формою господарських відносин, а отже йому властиво розвиватися і видозмінюватися разом із еволюціонуючим народним господарством, у рамках якого він існує. Тому його сутність, прояви та функції

проявляють свою здатність до змін протягом часу. Наразі фінансово-виробничі відносини стають все більш тісно пов'язаними, розширюються економічні потреби економічних суб'єктів, удосконалюються організаційно-правові засади господарювання. Усе це створює передумови для ускладнення моделі функціонування кредиту як усієї економічної категорії. Сьогодні кредитування є порівняно досконалим та складним видом фінансових взаємин. Утім, так було не завжди. Лихварство прийнято вважати первинною формою кредиту. Його характерною особливістю був несистемний випадковий характер. Шляхом такого лихварського кредиту заможні громадяни особисто надавали незможним свої власні кошти, які, зазвичай, не мали чіткого спрямування. Так укладалися найпростіші за формою та змістом відносно сучасні кредитні відносини.

У подальшому в результаті розвитку світового господарства та з переходом до товарно-капіталістичного виробництва у контексті залучення коштів відбулося розрізнення потреб на виробничі та особисті. Усебічний розвиток виробничих відносин вимагав своєчасного задоволення потреб у його фінансуванні, що уможливило його екстенсивний розвиток, що зрештою призводило до збільшення пропозиції доступних до інвестування грошей. Водночас, розвивалась роль банківських інституцій в організації та налагодженні взаємовигідних кредитно-боргових відносин. Кредит став системним явищем та шляхом подальшого нарощування та мобілізації капіталу.

Із подальшим розвитком фінансових відносин кредит все більше притягував увагу дослідників та економістів. Та спершу науковці здебільшого вивчали саму суть кредиту, а вже його вплив на сукупне виробництво та взаємозв'язки цього явище із перерозподілом капіталу почали систематизуватися й досліджуватися лише з XVIII століття. Таким чином, в результаті вікових удосконалень боргових відносин та спостережень за ними наразі економічна наука розглядає дві передові теорії, що ґрунтовно пояснюють кредит як економічну категорію :

- Натуралістична теорія

- Капіталотворча теорія

Ідейними засновниками та популяризаторами натуралістичної теорії кредиту прийнято вважати представників класичної школи політичної економії : А. Сміт, Д. Рікардо, А. Тюрго, Дж. Міль.

А. Сміт і Д. Рікардо були прихильниками тієї думки, що справжнім об'єктом кредитних відносин виступають не гроші як такі, а капітал у його речовій формі. Гроші ж, які надаються в позику — лише виконують роль технічного засобу мобілізації і передачі реального капіталу від одного суб'єкта економічних відносин до другого з подальшою метою використання фактично наявного капіталу. Тобто, на їх думку, сам кредит не створює капітал, в той час як він стає трансмісійним агентом, який дає змогу вирішувати, ким у подальшому буде застосований реальний капітал.

За версією А. Сміта, банкування та банківські послуги можуть мати сприятливий вплив на процеси розвитку народного господарства та виробничих відносин у суспільстві не через створення більшого капіталу, а завдяки його трансформації у задіяний і продуктивний капітал, що було б важко реалізувати за умов відсутності банківської сфери.

У загальному вигляді натуралістична теорія кредиту може бути описана у чотирьох основоположних тезах :

- Справжній об'єкт кредиту – тимчасово вільний капітал у натурально-речовому вимірі;
- Кредит насправді є формою руху матеріальних ресурсів та благ, а отже завдання кредиту – це перерозподіл та подальша мобілізація цих натуральних ресурсів у народному господарстві;
- Для кредиту банки виступають тільки в ролі посередників, які мобілізують капітал у одних суб'єктів та надають його у позиках іншим економічним агентам;
- Позичковий капітал насправді є капіталом у речовій формі, тобто реальним капіталом

Натуралістична теорія мала значний вплив не тільки на економічну думку своєї доби, а й на банківську сферу. Мова йде і про акт Р. Піля(1844р.), в результаті якого в Англії були запроваджені обмеження на друк нових банкнот у рамках золотого забезпечення. Оскільки у позичковому капіталі вбачали лише віддзеркалення реального, то емісія нових грошей має відбуватися лише в межах повного золотого забезпечення.

Надбанням натуралістичної теорії також було те, що її прихильники не тільки проголошували існування зв'язку між реальним сектором та кредитом, але й визнавали первинність виробництва і вторинність кредиту. Економістами було обґрунтовано, що кредит не здатен генерувати новий капітал, адже останній може бути створений виключно у виробництві реального сектора. Із цих поглядів розглядався і пояснювався процент за кредитом у вигляді частини того прибутку, що створюється реальним виробництвом, профінансованим за рахунок запозичення, а отже і зазначався зв'язок між нормою процента та нормою прибутковості виробництв. Такі погляди були значним рухом уперед для економічної науки в контексті вивчення природи кредиту як цілісної категорії.

Однак, дана натуралістична концепція мала певні недоліки. Економісти-класики були не в змозі в повній мірі розмежувати реальний і позичковий капітал. У трактуваннях класиків А. Сміта і Д. Рікардо мала місце бути односторонність, що позначалась у не визнанні зворотного впливу банків на реальне виробництво в контексті бачення похідного характеру кредиту по відношенню до виробництва. Також це проявлялась у тому, що цією теорією оминалась залежність проценту кредиту та попиту й пропозиції розміщених для залучення грошей.

По мірі розвитку й ускладнення роботи банків, поширення кредиту як джерела фінансування виробничих потреб та поступовим «перезброєнням» кредитними засобами обігу, що витісняли собою справжні гроші, з'являлось усе більше протиріччя натуралістичної теорії та дійсністю кредитно-грошової сфери. Через це почали виникати альтернативні трактування цієї економічної категорії.

На науковій арені з'явилися експансіоністські, відтворювальні, фондіві теорії, які розвивалися в складі так званої капіталотворчої теорії кредиту.

Засновником капіталотворчої теорії кредиту був шотландський фінансист Дж. Ло. Відповідно його поглядів кредит є вагомим, проте самостійним явищем в економіці, що не залежить від процесу відтворення. У його розумінні явище кредиту було нерозривним із багатством й грошми. Ло вважав, що існує можливість привести в рух усі тимчасово вільні ресурси в економіці через кредитні інструменти.

Згідно його бачення, у контексті створення та перерозподілення капіталу банки є не посередниками, а справжніми його генераторами. На думку Ло це можливо при активному збільшенню сукупного кредиту за рахунок емісії грошей. Заради того, щоб вийти за межі обігу виключно забезпечених грошей, Ло висував пропозицію емісії нерозмінних грошових знаків. Його позиція обіцяла збагачення держави за короткий проміжок часу завдяки збільшенню кредиту у незабезпечених банкнотах. Проте, як продемонструвала практика, такі ідеї не змогли продемонструвати свою працездатність. Створений Дж. Ло банк, який випускав незабезпечені грошові знаки, украй швидко зазнав банкрутства, адже імітовані ним гроші катастрофічно знецінювались. Ці обставини стали підґрунтям для зміцнення позиції прихильників натуралістичної теорії кредиту та зашкодили репутації капіталотворчої теорії.

Однак на фоні подальшого розвитку банківського сектору, кредитних відносин та зростанням чеків у обігу капіталотворча теорія знову виходить на передній план. Головну роль в поновленні довіри й наукового інтересу до цієї теорії відіграв англійський економіст Г. Маклеод. Від Дж. Ло його позиція відрізнялась ключовим тезисом : він вважав, що кредит сам по собі є капіталом, а не створює його, адже він генерує прибуток у вигляді проценту. Відповідно, у самих банках він вбачав «фабрику кредиту», що, зрештою, створюють капітал. Таким чином, Г. Маклеод обґрунтовував вирішальну роль активних банківських операцій у діяльності банків. Також, завдяки невдалим спробам Ло створити необмежений емісійний банк, Маклеод розумів обмеженість капіталотворення

кредитними методами. Він вбачав значні ризики у здатностях банків примножувати капітал, а отже і намагався віднайти «розумну» межу нарощування обсягу кредитів. В цілому це стало значними внесками у подальший розвиток капіталотворчої теорії кредиту, зрештою сутність якої можна сформулювати наступними трьома тезами :

- Кредит, як і гроші, є безпосереднім капіталом, а отже і збільшення кредиту є процесом нарощування капіталу;
- Банки виступають не в посередницькій ролі, а в якості «фабрик кредиту», творців капіталу;
- Активні банківські операції є основоположними та первинними по відношенню до пасивних;

Утім, накопичені результати невпинної економічної думки та аналізу кредиту разом із його прикладним застосуванням говорять про те, що в тривалій конкуренції економістів-представників натуралістичної та капіталотворчої теорій жодна зі сторін не є однозначним переможцем. Істина, як часто стається в результаті релятивістських підходів у науці, лежить приблизно поміж існуючих точок зору. В результаті банки і виступають «фабриками капіталу», і виконують посередницьку роль. І нехай їхні активні операції є первинними по відношенню до пасивних, проте держави схильні чітко контролювати і обмежувати об'єми такої діяльності. І нехай позичковий капітал здатен до незалежного переміщення, та він не здатен в повній мірі відділитися від реального капіталу, адже його незалежність є доволі відносною. Саме тому, підбивши підсумки, сучасна економічна наука розвивається шляхом синтезу окремих положень натуралістичної та капіталотворчої теорій кредиту, що дає змогу застосовувати найвагоміші надбання кожної з них, а також лишатися гнучкою у сучасному динамічному світі, сповненому протиріччя.

Та як би сучасна наука не розглядала економічну категорію кредиту, цей фінансовий інструмент завжди був і лишається нерозривно пов'язаним із банківською сферою, яка гідна уваги в цьому контексті.

1.2. Роль банків в економічній системі, їхня суть та особливості функціонування в Україні

Банківська система держави, по суті, являє собою систему, подібну до кровоносної системи живого організму, оскільки вона підпорядкована єдиній глобальній меті : забезпечення ефективного обігу фінансових ресурсів у країні. Таким чином, від того, наскільки раціонально організована банківська система, наскільки вона відповідає можливим загрозам та потребам економіки й політиці держави, залежать ефективність руху фінансових ресурсів і, в свою чергу, розвиток економіки. [9]

Згідно численних досліджень теоретиків економічної науки, економічний розвиток суспільства здебільшого буває зумовлений його розвитком протягом усього часового проміжку. Народне господарство, а саме його стан, перебувають під потужним впливом не лише економічних передумов, а також і природно-географічних, національно-історичних та інших факторів. Отже, із вищезазначеного можна зробити висновок, що структура банківської системи у складі загальної економічної системи народного господарства є результатом нічим іншим, як саме сукупного історичного розвитку. Саме банківську систему аж ніяк не можна охарактеризувати як статичну - вона постійно розвивається, змінюючись як чисельно, так і якісно, відповідно динамічним економічним відносинам у суспільстві.[2]

Таким чином, на сьогоднішній момент сутність та призначення банківської системи в цілому можна описати такою схемою(див рис 1.1)

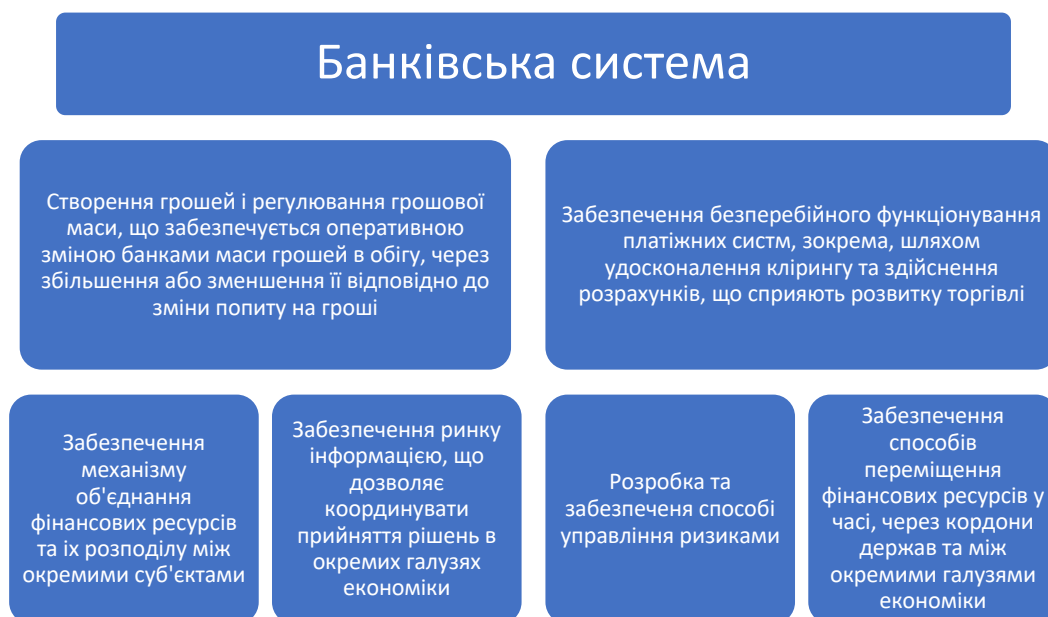

Рис. 1.1. – Банківська система

На зразок побудови банківської системи високорозвинених країн світу, Законом України "Про банки і банківську діяльність" передбачено створення та функціонування дворівневої банківської системи України.

Склад і структура Першого рівня представлені Національним Банком України з його центральним апаратом у Києві, а також територіальними обласними й розрахунково-касовими центрами в містах і районах. Другий рівень в цілому представлений сукупністю комерційних банків.

Після прийняття Декларації про державний суверенітет України в 1991 році постало питання щодо створення власної фінансово-кредитної системи. Постановою Верховної Ради України від 20 березня 1991 року «Про порядок введення в дію Закону України "Про банки і банківську діяльність"» було оголошено власністю наступні фінансові структури : України Український республіканський банк Держбанку СРСР, Український республіканський банк державного комерційного промислово-будівельного банку "Укрпромбанк", Український республіканський банк Ощадного банку СРСР, Український республіканський банк Зовнішекономбанку СРСР з усіма їх мережами, обчислювальними центрами, активами і пасивами. Згідно з цією постановою Національний Банк країни було створено на базі Українського

республіканського банку Держбанку СРСР з його філіями та управліннями в регіонах.[3]

Особливу роль як в минулому, так і зараз, відіграє система комерційних банків, що широко представлені в Україні. Сучасні комерційні банки є мультифункціональними установами, що здійснюють свою активність у різноманітних секторах ринку позичкового капіталу і фактично займаються усіма видами фінансово-кредитних операцій, направлених на обслуговування господарської й споживчої діяльності своїх клієнтів. Враховуючи, що основне навантаження щодо фінансово-кредитного обслуговування припадає саме на комерційні банки, їх часто можуть називати "супермаркетами фінансового ринку". [5]

В сучасних умовах спостерігаються тенденції розмежування функцій та операцій комерційних банків з метою універсалізації їхньої роботи, підвищення ефективності банківської діяльності та одержання прибутків.

Різнманітність послуг, що надаються комерційними банками, не означає, що всі вони виконують однаковий набір операцій. Кожен банк визначає преференційовану сферу своєї діяльності, враховуючи і виходячи із потреб існуючих та потенційних клієнтів. І в той же час існує певний ряд основних функцій комерційних банків як в Україні, так і в світі, що дозволяє зарахувати даний фінансовий інститут до системи банків. До таких основних функцій комерційного банку, що визначають його економічну суть, слід віднести: посередництво в кредиті, посередництво в розрахунках і платежах, випуск кредитних знарядь обігу.[5]

Банківська система України є одною з найбільш динамічно розвинутих галузей національної економіки, в якій перехід до капіталістично-ринкових відносин відбувався досить швидко і де мав місце процес реальної демонополізації, з'являлася конкуренція, а гроші та кредит набули ринкового змісту. Саме тому такий сектор народного господарства як банківська сфера був і лишається одним із найпотужніших та найефективніших чинників розвитку вільних виробничих відносин й економіки держави загалом. [5]

До елементів організаційного блоку банківської системи відносять банківську інфраструктуру. У неї входять різного роду підприємства, агентства та служби, які забезпечують життєдіяльність банків. Банківська інфраструктура включає інформаційне, методичне, наукове, кадрове забезпечення. Банки як елементи банківської системи можуть успішно розвиватися лише у взаємодії з іншими її елементами і, перш за все, з банківською інфраструктурою. До її елементів відносяться:

- Законодавчі норми, що визначають статус кредитної установи, перелік виконуваних ним операцій.
- Внутрішні правила здійснення операцій, що забезпечують виконання законодавчих актів та захист інтересів вкладників, клієнтів банку, його власних інтересів, в цілому методичне забезпечення.
- Побудова обліку, звітності, аналітичної бази, комп'ютерна обробка даних, управління діяльністю банку на базі сучасних комунікаційних систем.

Необхідність банківської системи для економіки держави важко недооцінити. Їх можна порівняти із судинами та кровоносною системою, без якої неможливе існування будь-якого організму. Таким чином, їхня вага і місце в економіці є більш ніж вагомою, адже без них став би неможливим активний розвиток грошових відносин та зростання народного господарства в цілому. Отже, їхня інституціональна цінність зумовлена тими життєво необхідними функціями, які вони виконують, приймаючи як опосередковану, так і пряму участь у майже всіх виробничих відносинах.

Функції банку – це те, що притаманно лише банку на відмінну від інших економічних суб'єктів. Перша функція банку – акумуляція грошових коштів, причому не особистих, а чужих, терміново вільних. Друга функція – регулювання грошового обігу. Банк створює для своїх клієнтів можливість здійснення обігу грошових коштів та капіталу. Ця функція реалізується через сукупність операцій, закріплених за ним як грошово-кредитним інститутом. Третя функція – посередницька. Через банк здійснюється перелив грошових коштів і капіталу в межах економічної системи. Банк функціонує в сфері обміну.

Його вплив на економіку здійснюється через:

- концентрацію вільних капіталів і ресурсів, необхідних для підтримання і прискорення виробництва;
- раціональне регулювання грошового обігу.

Роль банку умовно можливо розглядати з кількісної та якісної точки зору. Кількісна сторона визначається об'ємом та різноманітністю банківських продуктів, що реалізуються на ринку. Практична роль банків, з кількісного боку, визначається об'ємом активних операцій. Банківська статистика визначає сукупність наданих народному господарству кредитів в розрізі окремих секторів економіки за терміном та призначенням (окремо підприємствам та населенню). Якісна складова пов'язана з розглядом банківської діяльності не лише як самостійної структури, а невід'ємною частиною загальноекономічного розвитку.

Емітування платіжних коштів має насамперед дві складові:

1. маса грошового обігу впливає на стабільність грошової одиниці;
2. впливає на ефективність виробництва й обігу продукту.

Сучасний банк – це універсальне підприємство, що виконує визначені операції, які поділяють на окремі групи.

Банки другого рівня відповідно до закону України "Про банки і банківську діяльність" при наявності ліцензії, можуть запропонувати клієнту понад 450 видів різноманітних банківських продуктів і послуг. За даними статистики банки України здійснюють понад 50 базових операцій, (банки США – 240 операцій).

До основних операцій банку належать:

- прийом вкладів (депозитів) від клієнтів;
- відкриття та ведення рахунків (поточних, кореспондентських), переказ коштів за допомогою інструментів, та зарахування на рахунки;

- розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах зі ступенем ризику.

Операції банку – дії банківської установи в межах ліцензії, як суб'єкта комерційної діяльності. Банківські операції – комплекс дій банків, законодавчо визначених на право їх здійснення. Банківська послуга – це дієва характеристика взаємовідносин між банками та споживачами.

У країнах з ринковою економікою банки здійснюють широкий спектр операцій. Тому можливо згрупувати їх за різними ознаками:

I. За економічною сутністю розрізняють наступні операції:

- 1) Базові (депозитні, розрахункові, кредитні, інвестиційні);
- 2) Визначені та залучені на задоволення потреб клієнтів:
 - операції з валютними цінностями;
 - емісійні;
 - операції з цінними паперами;
 - надання гарантій і порук;
 - лізинг;
 - послуги з відповідального зберігання;
 - випуск платіжних інструментів;
 - консультативні та засновницькі операції;
 - інкасація;
 - депозитарна діяльність.

II. За функціональним призначенням:

- 1) Операції по залученню коштів, емісійні, міжбанківське кредитування;
- 2) Операції з розміщення власних коштів:
 - кредитні;
 - інвестиційні;

- засновницькі;
- депозитні операції (створення тривалих резервів платіжних засобів на рахунках в інших банках).

3) Комісійно-посередницькі операції:

- комісійно-розрахункові;
- торгівельно-комісійні;
- традиційні фінансові та біржові послуги. [6]

1.3. Розвиток споживчого кредитування та його економічне значення в розвитку країни

Кредит є унікальною економічною категорією, що через свою природу та функції притягував увагу економістів й дослідників протягом століть. Безумовним є факт того, що розвинутий інститут кредитування є запорукою економічного зростання країни. Банківські та інші структури, що займаються розміщенням кредиту, виконують життєво необхідну функцію мобілізації тимчасово вільних фінансових ресурсів. За умов сучасного рівня розвитку економічні відносини стають дедалі більш тісними та взаємопов'язаними. Усе більш вагомим стає можливість оперативно залучати необхідні ресурси задля своєчасного й повного задоволення виробничих та споживчих потреб. У такому контексті неможливо недооцінювати механізми, завдяки яким суб'єкти господарства можуть як розміщувати свої тимчасово вільні кошти, так і залучати їх за необхідності на взаємовигідних умовах. У той же час, кредитування створює цінність не лише для виробників різного ступеня участі у ланцюгу створення доданої вартості, а й для кінцевих споживачів-домогосподарств. Так чи інакше, проте саме домогосподарства є кінцевим споживачем для переважної більшості виробничих ланцюгів, а отже і їхній попит на товари та послуги є вирішальним фактором зрушень у народному господарстві. Саме тому систему кредитування фізичних осіб вважають невід'ємною складовою економічного стабільності і

найважливішим фактором зростання економіки будь-якої країни. Коли збільшення виробництва призводить до зростання обсягу товарів, але попит на товари відстає від їх пропозиції, кредитування населення дозволяє прискорити процес переходу на новий рівень розвитку внутрішнього попиту. Кредитні організації, надаючи кредити населенню, сприяють вирішенню фінансових проблем населення, пов'язаних з необхідністю придбання житла, транспортних засобів, дорогих товарів, оплати медичних та освітніх послуг. Тим самим стимулюється попит населення на послуги і товари, що сприяє збільшенню їх виробництва і реалізації, при цьому підвищується економічний потенціал держави.

Однак 2014-2015 роки видалися невдалими для українських комерційних банків був невдалим – політична криза, яка швидко переросла у економічну, значною мірою сказалася на усій банківській сфері : збільшення простроченої заборгованості по кредитах фізичних і юридичних осіб, криза «банківської непрозорості» та нестійкості, унаслідок чого безліч українських комерційних банків втратили свої ліцензії на провадження діяльності. Криза банківського сектору відкрила для широкого загалу усі прогалини та, часом, відверті правопорушення вітчизняного банкування. Після років відносно стабільного зростання галузі кредитування фізичних осіб кредитні організації, що пройшли «чистку», були змушені працювати в суворих умовах кризи: вживати рішучих заходів по зниженню простроченої заборгованості, переглядати кредитну політику в частині зниження ризикових операцій, пред'являти більш жорсткі вимоги до позичальників. Подальше зниження показників ринку кредитування було викликано рядом таких факторів:

- зниженням якості кредитного портфеля і, як наслідок, збільшенням кредитних ризиків через падіння доходів населення і зростання безробіття;
- зниженням розмірів довгострокового фінансування комерційних банків;

- падінням попиту на кредитні продукти, причиною якого стала невпевненість клієнтів в стабільному доході і, як наслідок, падінням попиту на кредитні продукти.

Та не зважаючи на існуючі труднощі українського фінансового сектору має місце бути тренд на збільшення об'ємів кредитування фізичних осіб .

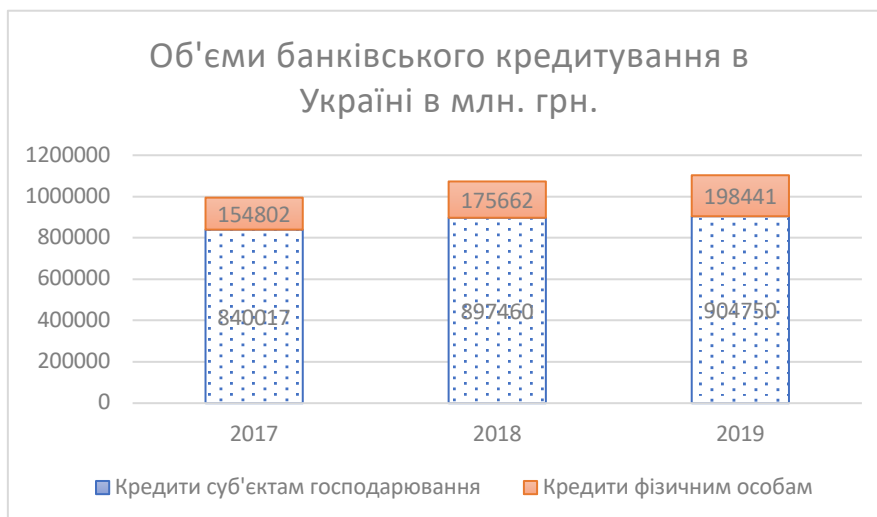

Рис. 1.2. Об'єми банківського кредитування в Україні

Джерело: складено автором на основі даних [7]

Протягом останніх років на національних ринках позикових капіталів, розвинених за кордоном, значущу роль стали відігравати спеціалізовані небанківські кредитно-фінансові інститути, що зайняли гідну позицію в контексті накопиченні та мобілізації грошових ресурсів. У список таких інституцій можна записати страхові компанії, пенсійні фонди, ощадно-позичкові асоціації, будівельні товариства (Англія), інвестиційні та фінансові компанії, благодійні фонди, кредитні спілки. Вищезазначені організації в значній мірі замінили звичайні банки в акумуляції грошових збережень фізичних осіб і стали незамінними постачальниками тимчасово вільних коштів. Зростанню впливу спеціалізованих небанківських установ сприяли три основні причини: зростання доходів населення в розвинених капіталістичних країнах; активний розвиток ринку цінних паперів; надання цими установами спеціальних послуг, котрі не можуть надавати банки. Розвиток спеціалізованих установ небанківського типу стало можливим завдяки вдосконаленню законодавства в країнах Євросоюзу і продуманої грошово-кредитної політики.

Якщо порівнювати вітчизняну систему кредитування із зарубіжними, то можна сказати, що вона тільки складається, йде процес її остаточного формування. Сьогодні вже існує певна база для того, щоб система нормально функціонувала, але величезна кількість питань вимагають пошуку оптимальних методичних і практичних рішень. Зокрема, це стосується створення умов для активної орієнтації кредитних установ на ринок кредитування населення. Необхідно розвивати банківські продукти та послуги для даної фінансово-кредитної сфери. Інститути інформаційного посередництва, що працюють на цьому ринку, вимагають формування і розвитку. Необхідно провадити розширення ресурсної бази фінансових організацій, пов'язаних з кредитуванням населення.

Сутність системи кредитування фізичних осіб являє собою єдність кредитних програм та інституційних утворень, від діяльності яких залежать ефективність кредитних послуг та своєчасне коректування умов кредитування. Кредитування фізичних осіб - це взаємопов'язаний комплекс документальних, організаційно-функціональних, юридичних і економічних процедур, що складають єдиний механізм взаємодії кредитної організації з фізичною особою з приводу надання, обслуговування і повернення кредиту. Розвиток системи кредитування фізичних осіб пов'язано як з розвитком споживчого кредитування зокрема, так і з розвитком кредитування в цілому.

Система кредитування населення охоплює не тільки товарні кредити. Вона включає в себе різні види цільових і нецільових кредитів, таких як :

- оплата освіти;
- придбання нерухомого майна;
- задоволення нагальних потреб;
- оплата лікування;
- подорожей;

При цьому вищевказані відносини між кредитором і позичальником формуються під впливом чинників, що стимулюють або гальмують розвиток ринку кредитування населення. В результаті проведеного дослідження було

виокремлено три основні групи факторів, що впливають на розвиток ринку кредитування фізичних осіб :

- Фактори, що стимулюють розвиток ринку;
- Фактори, що регулюють розвиток ринку;
- фактори, які гальмують розвиток ринку;

Фактори впливу на розвиток системи кредитування фізичних осіб		
Стимулюючі	Регулюючі	Гальмуючі
Розвиток банківської системи	Правова база	Криза банківської сфери
Підвищення рівня життя	Віковий склад населення	Зниження реальних доходів населення
Розвиток інституційної структури	Гострі соціальні явища	Нерозвиненість платіжних систем
Удосконалення платіжних систем	Сприйняття банківських послуг населенням	Нерозвиненість інституціонального середовища
Розвинута інфраструктура реалізації товарів та послуг		Нерозвиненість сфери реалізації товарів та послуг

Рис. 1.3. Фактори впливу на розвиток системи кредитування фізичних осіб

Розвиток як економіки, так і соціальний в цілому, можна характеризувати групою взаємопов'язаних макроекономічних показників, які й детермінують його потенціал та актуальний рівень. Поміж цих показників особливе місце відведено кредитуванню. В сучасних умовах буде вкрай важко недооцінити вагу розвитку кредиту й кредитування в контексті економічного зростання та розвитку виробництва. Він виступає інструментом, що допомагає якомога ефективніше вирішити складнощі, що з'являються перед всіма суб'єктами економічних відносин. Таким чином, за наявності розвинутого кредитування є

можливість подолати економічні ускладнення, спричинені нерівномірним розподілом обмежених ресурсів, коли одній ділянці вивільняються тимчасово вільні фінансові ресурси, а на інших з'являється гостра необхідність у них. Кредит акумулює вивільнений капітал, а отже тим самим обслуговує прилив капіталу, що забезпечує нормальний відтворювальний процес. Також кредит прискорює процес грошового обігу, забезпечує виконання цілого ряду відносин: страхових, інвестиційних, грає велику роль в регулюванні ринкових відносин.

Обіг коштів в народному господарстві є щільно взаємопов'язаним із ефективністю роботи усієї кредитно-банківської галузі. У загальному, завдання кредитування в народному господарстві в тому, що він розв'язує суперечність між накопиченням тимчасово незадіяних грошових ресурсів і їх доречним застосуванням. "Бездіяльність" грошей порушує закони вільного ринку, оскільки призводить до «заморозки» частки капіталу. Кредитування же робить можливим вирішення цього протиріччя. Воно акумулює тимчасово вільні заощадження підприємств, домогосподарств і держави, які в подальшому застосовуються в якості позичкового капіталу для розвитку економічної системи. Крім того, завданням кредиту є і обслуговування потреб держави і населення для покриття частини державних і споживчих витрат. Кредит також прискорює процеси концентрації і централізації капіталу в різних формах, в тому числі в сучасних умовах - у формі фінансово-промислових груп і надпотужних банківських монополій.

Таким чином, завдяки кредитним послугам фізичні особи пришвидшуються досягнення своїх споживацьких цілей і отримують змогу придбати товари і послуги, які, за інших умов, могли б собі дозволити лише в майбутньому. Із цього витікає перший наслідок для виробників товарів і надавачів послуг : реалізація їх продуктів відбувається швидше та у більших обсягах, що зрештою дає змогу завершити кругообіг капіталу. Отож, з цих міркувань формується й основний наслідок діяльності споживчого кредитування – створення умов для зростання якості та рівня життя населення й пришвидшення всеохоплюючого економічного зростання. Однак, як і

кредитування в загальному, споживче кредитування здатне бути причиною як позитивних, так і несприятливих зрушень у соціально-економічній сфері, адже імплементація його основної функції та першопризначення тісно зв'язана із ефективною життєдіяльністю народного господарства в цілому. Узагальнено та схематизовано можливі сприятливі та несприятливі прямі наслідки й екстерналії споживчого кредитування на в цілому економічну систему подано в Додатку А.

В цілому ж сприятливий вплив споживчого кредитування полягає у швидкому нарощуванні об'ємів внутрішнього споживання, що збільшує сукупний попит на товари та послуги. Це, в свою чергу, запускає ланцюгову реакцію виробників, які природу реагують випереджаючим збільшенням пропозиції, що в загальному має позитивний вплив на економіку, покращення рівня життя населення та забезпеченості ринку збуту відповідними товарами та послугами. Цей ланцюг причинно-наслідкових зв'язків має наступні ланки : запровадження споживчого кредиту – підйом сукупного споживання – реактивне збільшення пропозиції виробників – приріст ВВП – узагальнений ріст доходів суб'єктів народного господарства – неодмінне збільшення бази оподаткування – доходи бюджету зростають – збільшується державне споживання та всебічні виплати – ріст сукупного споживання – покращення якості життя та розвиток інфраструктури. Цей ланцюг зображений на рисунку 1.4

Рис. 1.4. Ланцюг причинно-наслідкових зв'язків кредитування та виробництва

У той же час, не можливо не зазначити також і потенційних негативних наслідків впливу кредитування на економіку. Перегрів кредитного ринку класично звинувачували як основну й найбільш ґрунтовну причину появи ряду криз у торговельно-обіговій сфері. Економіст класичної школи Ж.Ш.Л Симонд зазначав наступні погляди: «Замінюючи банківськими білетами монету, банківський кредит посилює промислові кризи, він поглинає невиробничим чином величезну масу реальних капіталів, замінюючи їх невречевленими знаками, які дають лише право на процент, на плід майбутнього виробництва на дохід нащадків» [10, с. 143]. У той же час, в економічній науці має місце дещо інший погляд. Е.Я. Брегель писав: «Кредит, що надається фізичним особам, сприяє загостренню економічних криз, хоча й не являється причиною, що породжує кризи» [11, с. 118]. Загалом, в негативному контексті споживче кредитування розглядають у наступному світлі : у економічно сприятливій періоді споживчий кредит здатен створювати видимість фіктивного піднесення попиту, адже споживачі купують товари й послуги на запозичені кошти, що маскує реальний стан справ на ринку, а саме відсутність справжнього платоспроможного споживання. Таким чином, фіктивна висока кон'юнктура сприяє перегріванню ринку пропозицією, а отже і до перевиробництва, що загострює кризові явища та, в найгірших сценаріях, може викликати справжні провали в економіці. Таким чином, при деяких особливих обставинах може порушуватися та викривлятися зображена на рисунку 1.3 причинно-наслідкова послідовність впливу кредитування.

Також необхідно виокремити факт того, що разом із всебічним прогресом та посиленням фінансово-економічної глобалізації ряд потенційних ризиків та загроз від надмірного й незабезпеченого реальним попитом споживчого кредитування стають все більш вагомими на макроекономічному рівні. В цьому контексті особливо гостро це може датися в знаки за умов нерівномірного розподілу притоку капіталу між споживанням на ринку та реальним сектором народного господарства. Таким чином, економіки країн, що розвиваються та фінансово глобалізуються, спочатку демонструють значущий приріст у

виробництві й споживанні, що сформувався за рахунок активного притоку фінансових та інших ресурсів із міжнародних ринків. Однак, з плином часу такі країни починають все більш помітно відчувати нерівномірність розподілу прибулого капіталу, а отже й дисбаланс між справжнім платоспроможним попитом та реальною пропозицією.

Такі аспекти кредитування, зокрема споживчого, як його основна функція та значення для України постали перед вітчизняною економічною наукою у новому світлі та вагомості після фінансової кризи 2008 року та політико-економічної 2014 року. Саме ці гострі негативні події та їх наслідки змусили поновити дискурс стосовно впливу та ваги цієї економічної категорії. Однак, навіть на сьогодні не з'явилося однозначного трактування й бачення цих аспектів. Деякі наукові висвітлення є відверто протилежними [8, 12-18]. Ряд дослідників зазначає наступне: споживчий кредит збільшує сукупний платоспроможний попит на споживчі товари й послуги, що стимулює розширення виробництва в умовах ринкової економіки, де платоспроможний попит є основним чинником економічного зростання [12]; прискорення обігу грошових коштів призводить до стимулювання фінансово-банківської галузі [13]; розширення споживчого кредиту сприяє формуванню цивілізованих відносин на споживчому ринку країни [15]. У той же час, мають місце бути й інші погляди: кредит - не самоціль і не може бути самостійним показником макроекономічної ситуації, він лише відображає рівень споживання й заощадження суб'єктів [17]; лише поміркована системна політика кожного з учасників відносин убезпечить економіку від надмірних ризиків і фінансової нестабільності [8].

Таким чином, поки в науковій спільноті не врівноважаться думки стосовно розвитку споживчого кредитування, а також його ваги й ролі в економічному прогресі України, найбільш доцільним є вивчення його впливу на окремі найвагоміші макроекономічні індикатори, що за своєю природою якісно відображають загальне становище народного господарства, а саме : ВВП та сукупні споживчі витрати.

ВВП та сукупні витрати населення є основними із вагомих економічних індикаторів, на яких відображаються наслідки впливу споживчого кредитування в першу чергу . Відповідно до макроекономічної точки зору, збільшення загального споживчого попиту є вагомою складовою сукупного попиту на товари й послуги в економічній системі. Емпірично це виражається наступним рівнянням:

$$AD = C + I_g + G + X_n, \text{ де :}$$

- AD – сукупний попит в економіці;
- C – особисті споживчі витрати населення;
- I_g – валові приватні внутрішні інвестиції;
- G – державні витрати;
- X_n – чистий експорт .

У свою чергу, позитивні економічні зрушення у вільних ринкових умовах є можливими у довготривалій перспективі тільки при наявності платоспроможного попиту. Головним фактором подальшого економічного розвитку стає мультиплікаційний ефект : зазвичай ВВП зростає більшими значущими темпами, аніж самі витрати. Це спричинено тим, що витрати, що мали місце бути в одному часовому періоді, зрештою приймають участь у декількох ітераціях виробництва, торгівлі та інвестицій, що, у свою чергу, забезпечує приріст ВВП. Саме тому витрати у минулому стають рушієм збільшення валового продукту в подальшому. Таку причинно-наслідкову залежність зростання ВВП від збільшення споживчих витрат схематично зображено на рисунку 1.5

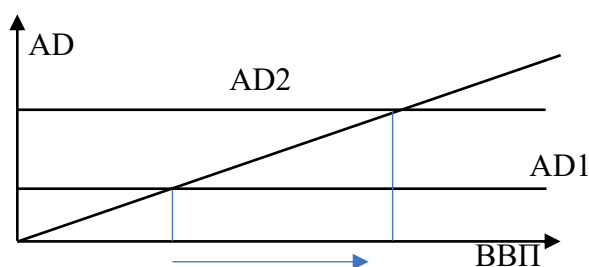

Рис. 1.5. Зростання ВВП від збільшення споживчих витрат

Важливо зазначити, що вага мультиплікаційного ефекту в економіці зростає разом із схильністю населення до витрат : чи більшу частку своїх доходів домогосподарства використовують для споживання товарів та послуг, тим більш значними темпами нарощується збільшується ВВП. Водночас, домогосподарства демонструють позитивну тенденцію до споживання, аніж заощадження, якщо економічна система має розвинену інфраструктуру кредитування споживчих потреб. Головним чином, це є наслідком того, що за умов широкого попиту серед населення на кредитні послуги домогосподарствам нема необхідності тривалий час накопичувати фінанси задля здійснення дорогих покупок. Таким чином, попит не відкладається, а реалізується, в той час як кошти, що раніше громадяни змушені були накопичувати, використовуються з метою погашення заборгованості. Таким чином, обіг коштів у фінансовій системі пришвидшується, що зрештою призводить до суттєвішого приросту ВВП.

Свого часу сам М.І. Туган-Барановський зазначав: «скрізь багаті люди складають мізерну частку населення» [19]. Тому якби не існувало споживчого кредиту як економічної категорії, виробникам дорогих високоякісних товарів довелося б концентруватися здебільшого тільки на цьому «мізерному» прошарку домогосподарств. Загальна економічна ситуація ускладнювалася б і через нерівномірність реальних доходів різних верств населення : деякі обмежувалися б споживанням виключно товарів і послуг першої необхідності в силу незначних статків, в той час як окремі категорії мали навіть після повного задоволення своїх потреб мали б залишкові кошти, які неефективно для народного господарства заощаджувалися б. Це мало б результуючу дію у вигляді все дедалі меншої граничної схильності громадян до здійснення витрат. Саме тому важлива така функція кредиту як перерозподільна. За допомогою такого інструменти особи з меншими об'ємами доходів здатні суттєво примножити свою купівельну здатність з тимчасово незадіяних коштів осіб зі значними статками. Таким чином, в макроекономічній проекції, розвинене кредитування споживчих потреб домогосподарств є вагомим фактором зростання граничної норми споживання завдячуючи більш ефективному залученню та використанню тимчасово вільних

коштів. Однак варто підкреслити, що безперерйне функціонування такого механізму буде можливим виключно за умови достатнього попиту на депозитні послуги банківських структур. Без цього кредитна система не матиме достатніх фінансових ресурсів для задоволення попиту на кредитні послуги.

Проте варто зауважити, що на сучасному етапі розвитку економіки в контексті фінансової глобалізації внутрішні кредитні ресурси у вигляді накопичень вже не виступають в ролі головного джерела кредитних послуг. За допомогою активного притоку фінансів з інтернаціональних ринків банки та небанківські кредитні організації мають змогу здійснювати обслуговування споживачів своїх послуг у об'ємах, що багаторазово більші за власні сукупні накопичення всередині держави. Однак це може мати як сприятливі, так і несприятливі результати для окремого народного господарства.

У наслідок зростання маржинальної схильності домогосподарств до споживання фактично довільне первинне збільшення споживання в народному господарстві спричиняє помітно швидшого зростання сукупного попиту, а отже і ВВП у порівнянні із минулими рівнями маржинальної схильності до споживання. Такий причинно-наслідковий зв'язок схематично зображений на рисунку 1.6

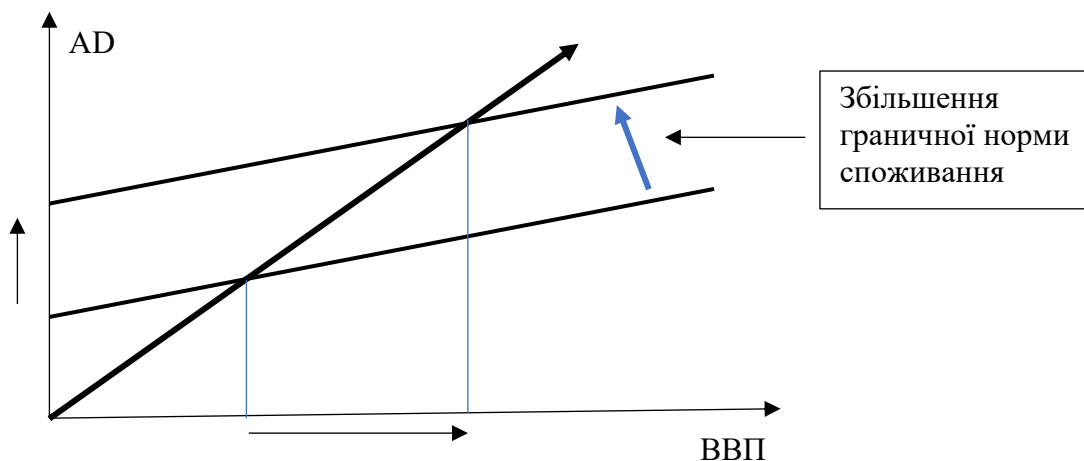

Рис. 1.6. Зростання ВВП внаслідок зростання сукупного попиту

Однак отриманий приріст кредитування споживчих потреб ще не є гарантією реального збільшення споживчих витрат. Такий взаємозв'язок буде можливим за тієї умови, якщо збільшення загального кредитного портфеля по

споживчим потребам в поточному часовому відрізку переважатиме такий кредитний портфель у минулому періоді. Тобто, якщо кожного наступного часового періоду сукупний портфель такого кредитування буде однаковим, то сукупне споживання громадян припиняє ріст, що, у свою чергу, в подальшому призводить до зменшення самих загальних витрат на споживання у економіці.

Загалом, зростання пропозиції та виробництва у народному господарстві, що його спричиняє збільшення попиту на споживчий кредит, є наслідком особливої природи запозичених коштів – авансової. Тобто населення споживає блага, на котрі воно буде заробляти пізніше. Власне, за цей рахунок і відбувається ріст ВВП та рівня життя громадян швидше, ніж без такого механізму.

Варто зауважити, що зазначене прискорене зростання ВВП обумовлюється і за рахунок реакції виробників, що збільшують сукупну пропозицію на ринку – зрештою, вищий рівень життя та забезпеченість споживачів товарами й послугами відображається і на працездатності працівників. Освіта, що здобувається на запозичені кошти, сприяє зростанню професійного рівня, набуті у кредит транспортні засоби роблять працівників більш мобільними, що дає можливість залучати їх до більш віддалених підприємств і так далі. У той же час, необхідність погашення взяти на себе боргових зобов'язань підштовхує громадян до більшої продуктивності своєї праці, а також до пошуку нових кар'єрних можливостей. У такий спосіб розширення споживчого кредитування має позитивний вплив і на загальну пропозицію, що, в свою чергу, має позитивний ефект на ВВП.

Таким чином, в результаті проведеного аналізу, можна впевнено відзначити наявність позитивного взаємозв'язку розвитку споживчого кредитування із ключовими процесами споживання і відтворення, результатом чого є прискорене збільшення ВВП.

Однак, навіть із урахуванням приведених результатів дослідження та доводів, серед дослідників досі нема однозначного бачення кінцевого впливу подібного кредитування громадян на народне господарство. Ряд науковців

відзначають, що в країнах із економіками, що розвиваються, ріст попиту на споживче кредитування може призводити до надмірного попиту на імпортні товари та пришвидшення інфляційних процесів [14-17].

Підходячи до логічного завершення вивчення теоретичних аспектів споживчого кредиту, а також його соціально-економічного значення й впливу на народне господарство, є необхідним підкреслити певні складнощі. Зокрема, на даному етапі економісти досі не сформували чіткої системи показників, за якими можна було б повністю і цілісно охарактеризувати цю економічну категорію. Вивчення його реального впливу ускладнювалося ще й неможливістю об'єктивно порівняти споживчий кредит в Україні та інших країнах. Існуючі дослідження ринку кредитування споживчих потреб вказують на те, що наразі не сформовано типізованої системи кредитування громадян навіть всередині такого економічного об'єднання як ЄС. Відсутні й узагальнені емпіричні дані, які дозволили б проводити характеристичний аналіз світового ринку споживчого кредиту.

Вищевказані обставини вказують на значний науковий потенціал обраної теми, а також підкреслюють необхідність подальших досліджень.

Висновки до розділу 1

Кредит є унікальною економічною категорією, що через свою природу та функції притягував увагу економістів й дослідників протягом століть. Безумовним є факт того, що розвинутий інститут кредитування є запорукою економічного зростання країни. Банківські та інші структури, що займаються розміщенням кредиту, виконують життєво необхідну функцію мобілізації тимчасово вільних фінансових ресурсів. За умов сучасного рівня розвитку економічні відносини стають дедалі більш тісними та взаємопов'язаними. Усе більш вагомим стає можливість оперативного залучати необхідні ресурси задля своєчасного й повного задоволення виробничих та споживчих потреб.

Обіг коштів в народному господарстві є щільно взаємопов'язаним із ефективністю роботи усієї кредитно-банківської галузі. У загальному, завдання кредитування в народному господарстві в тому, що він розв'язує суперечність між накопиченням тимчасово незадіяних грошових ресурсів і їх доречним застосуванням. "Бездіяльність" грошей порушує закони вільного ринку, оскільки призводить до «заморозки» частки капіталу. Кредитування же робить можливим вирішення цього протиріччя. Воно акумулює тимчасово вільні заощадження підприємств, домогосподарств і держави, які в подальшому застосовуються в якості позичкового капіталу для розвитку економічної системи.

Отже, в результаті проведеного дослідження було встановлено, що кредит має розглядатися виключно в якості вартісної економічної категорії, що має свої виняткові характеристичні особливості : зворотність руху цінності, що набувається в тимчасове користування на умовах платності й строковості. Головуючою функцією кредитування є його перерозподільна функція, а також функція мобілізації тимчасово вільних фінансових ресурсів.

Також необхідно відзначити, що кредит, споживчий зокрема, є вагомим фактором розвитку процесів відтворення та споживання і посідає важливе місце в контексті соціально-економічного розвитку більшості держав, однак природа його впливу на господарство є взаємопов'язаною із рівнем розвиненості самої економіки. Було з'ясовано, що найвідчутніше споживче кредитування впливає на ряд таких макроекономічних показників як: агреговані споживчі витрати, ВВП, інфляцію та імпорт. Проте характер впливу кредитування споживчих потреб домогосподарств на економіко-соціальну сферу буває як сприятливим, так і несприятливим. Здебільшого, це визначається актуальним станом розвиненості економічних відносин, ефективності кредитної та банківської сфер, рівня розвитку фінансової інфраструктури, а також ряду інших вагомих показників. Отже, для вивчення дійсної природи та характеру взаємодій споживчий кредит слід розглядати у нерозривному зв'язку із низкою інших економічних категорій.

Значущість ролі споживчого кредитування стала незаперечною із фінансовими глобалізаційними процесами. Не обійшли вони і Україну. Водночас, характер впливу розвитку споживчого кредитування був двояким : з одного боку, збільшення попиту на нього сприяло пришвидшенню росту загального споживання і ВВП, однак мало місце і сприяння інфляційним процесам та імпортоорієнтації попиту.

Розглядаючи економічну категорію споживчого кредиту, а також досліджуючи його всебічний вплив на народне господарство, було з'ясовано, що на сучасному етапі розвитку економічної науки досі не було сформовано єдиної класифікованої системи його ознак та характеристик. Таким чином, враховуючи соціальну та економічну значущість споживчого кредиту, а також глибокий науковий потенціал обраної теми, існує необхідність у проведенні подальшого вивчення цієї економічної категорії.

РОЗДІЛ 2

ОНЛАЙН-КРЕДИТУВАННЯ: ДИНАМІКА РОЗВИТКУ

2.1. Онлайн-кредитування як нова категорія споживчого кредитування

На протязі останнього десятиріччя фінансові структури відчули на собі вплив бурхливих темпів розвитку нового тисячоліття : від трансформацій економічних трендів до фінансової глобалізації та всебічної діджиталізації. Новітня фінансова історія сповнена злетів та гучних падінь : подальші процеси глобалізації принесли не тільки можливості світового масштабу, але і виклики для усієї міжнародної спільноти.

Як і в будь-які часи стрімких змін, разом із новими умовами функціонування локальних та світового фінансового ринків почали зароджуватися нові їхні учасники. Завдяки вибуховим темпам розвитку інформаційних технологій за останні десятиліття стало можливим функціонування раніше не існуючих механізмів взаємодій учасників фінансового ринку та суб'єктів народного господарства. Таким чином, з приходом цифрової революції почали з'являтися підприємства, що пропонували проривні продукти та сервіси для своїх клієнтів – нефінансові компанії, що були здатні надавати послуги традиційних фінансових організацій. Новоспечена галузь отримала назву фінтех(у перекладі з англійської – скорочення від «фінансові технології»). У загальному сенсі ця новонароджена галузь є об'єднання підприємств, котрі поставили за мету надавати високоякісні інноваційні послуги у фінансах за рахунок використання новітніх технологій та надбань розвитку комп'ютерної науки. У дещо більш вузькому розумінні під фінтехами мають на увазі самі підприємства, що оперують у цьому секторі. Фінтех у новому десятилітті – це десятки мільярдів інвестиційних доларів щороку, струмінь якісних змін, що йдуть далеко за межі чисто фінансових

процесів, змінюючи принципи взаємодії суб'єктів господарювання в економіці та життя людей в соціальній сфері.

Поява терміну «фінтех» у сучасному контексті відбувалась в 90-х роках минулого сторіччя, однак суть того явища, котре так називають, мало місце бути ще задовго до появи інтернету. Так чи інакше, у спробах систематизувати й охарактеризувати процес появи галузі фінтех, ряд знавців виокремлюють 3 основні етапи [20]. Найперший етап(так званий Фінтех 1.0) мав місце бути аж до 1987 року, поки індустрія фінансів все ще функціонувала на основі аналогових технологій передачі інформації. Наступним етапом(Фінтех 2.0) прийнято вважати період з 1987 по 2008 рік включно. Ці роки характеризувалися поступовим впровадженням нових надбань науково-технічного та телекомунікаційного прогресів. Як правило, піонерами у «технологічному переозброєнні» в ті часи були визнані передові гравці фінансових ринків. Однак новітній етап, третій, що ознаменував становлення Фінтеху 3.0, усе змінив. Він почався після 2008 року – часу, коли руйнівна глобальна фінансово-економічна криза зумовила настання вкрай пригнічених часів для переважної більшості великих суб'єктів господарювання фінансового ринку. Саме за цих, здавалося б, несприятливих умов і почали пришвидшеними темпами зароджуватися високотехнологічні компанії та усебічні стартапи – вони швидко наступали і займали ті ніші, які в післякризові часи були полишені поза увагою великих традиційних фінансових структур та банківських організацій. Фінтех-стартапи стали «високооктановим паливом» для швидкісного двигуна прогресу, який спрямовує міжнародні фінанси у диджиталізоване майбутнє.

Рис. 2.1. Інвестиції у фінтех ринок

Джерело: побудовано автором на основі даних [21]

Переважна частина усіх фінтех-компаній функціонують за рахунок використання новоутворених механізмів взаємодій суб'єктів фінансових ринків. Більшість із таких процесів раніше були просто неможливими, а їхня сучасна імплементація завдячує розвитку комп'ютерних технологій та повальної диджіталізації. Мова йде про такі технології та технічні засоби, що роблять можливим накопичувати, аналізувати, систематизувати та обробляти величезні об'єми інформації у абсолютно автоматичному режимі без залучення людини. Усе це на пару із появою новітніх компактних комп'ютерів та смартфонів дає змогу створювати мережі взаємодій : спеціальні платформи, що за своєю суттю вкрай схожі на класичні міні-ринки, які у віртуальному середовищі з'єднують попит і пропозицію.

У широкому сенсі, участь фінтехів в реальному ринку фінансів має декілька основних напрямів, схематично зображених на рисунку 1.8.

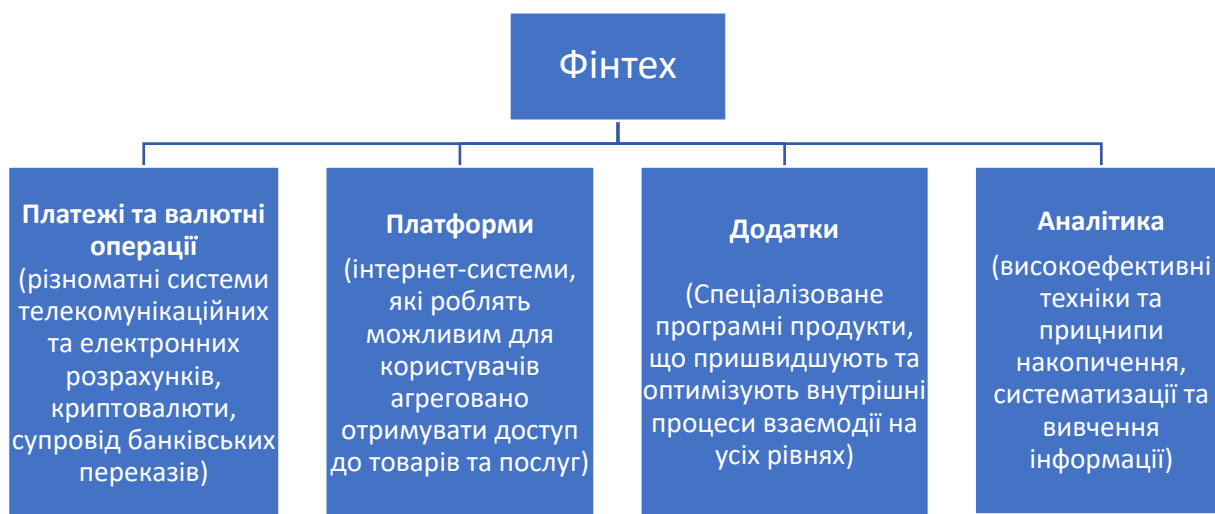

Рис. 2.2. Напрями ринку фінтех

Зародження та бурхливий розвиток подібних фінтехів мало вплив на фінансову інфраструктуру в цілому : новітні високотехнологічні елементи мають майже необмежений потенціал практичного застосування. В тому чи іншому вигляді відчули змін на собі усі сфери класичного банкування. Результати дослідження, що проводила всесвітньовідома консалтингова компанія «ПрайсвотерхаусКуперс» (PwC) стосовно впливу фінтехів на класичне банкування, 95% респондентів зізналися, що вони відчувають загрозу втрати частку свого бізнесу через розвиток подібних стартапів. В першу чергу таке занепокоєння стосується кредитування. Значний поштовх у цьому питанні дала зміна у європейському законодавстві, а саме директива “The Directive Payment Services II” (PSD2) [22]. У практичному змісті це розв’язало руки інноваційним онлайн-платформам, що віднині мають змогу використовувати персоніфіковані банківські дані для розробки й використання новітніх фінансових послуг та продуктів. Подібні механізми навіть отримали назву «шейрингової економіки» - відносин, заснованих на вільному колективному кругообміні та споживанні. Такі принципи вже реалізуються в Україні –Privat24 реалізує політику колективного кредитування клієнтів-позичальників за рахунок користувачів приватних

депозитів. В якості додаткової винагороди учасник подібної схеми може розраховувати на 5% дохідності свого депозитного плану.

Останні роки галузь посередництва у фінансах суттєво видозмінюється під впливом нових технологій. Однак необхідно зазначити, що найбільші зрушення мають місце саме у сфері споживчого кредитування. Останнє десятиріччя відзначилось появою цілої нової категорії кредитів для споживчих потреб громадян, а саме онлайн-кредитуванням.

Передумови, що сформувалися на початку минулого десятиріччя, були майже ідеальними для появи нових категорій кредитних продуктів. Після глобальної фінансової кризи, що спричинила відчутну рецесію, українські класичні банки опинилися в скрутному становищі. Зрештою, вони були змушені підлаштовуватися до нових реалій та умов функціонування. Результатом цього стала значно прискіпливіше ставлення до потенційних позичальників, що які, у свою чергу, теж постраждали від наслідків економічного падіння, а отже стали менш кредитоспроможними. За таких умов кредитні продукти та послуги класичних українських банків, яким удалося пережити кризу, стали помітно менш доступними. У цей же час, постраждалі домогосподарства також опинилися у фінансово несприятливих обставинах, через що зросла їхня потреба у залученні додаткових коштів на споживчі потреби. Для цього були усі передумови : погіршився рівень життя середньостатистичної родини, ринок праці демонстрував очікуваний дисбаланс, а підприємці дедалі частіше затримували виплати своїм працівникам тощо. Таким чином, у значного числа громадян збільшилась потреба у недовготривалому запозиченні коштів.

У таким спосіб, за таких несприятливих ринкових умов у якості відповіді на посткризові соціально-демографічні та економічні негаразди на ринок виходять нові гравці, що створили в Україні нову категорію кредитних продуктів: кредитування онлайн.

Такий спектр фінансових послуг як кредитування онлайн зародився в Україні у 2013 році. Першим українським фінтехом оператором подібних кредитних продуктів стала небанківська кредитна установа ТОВ "Манівео

Швидка Фінансова Допомога". В ті часи в Україні фінтехи ще не набули свого стійкого ринкового положення, а тому інвестувати у подібні венчурні проекти були ладні тільки вузькі кола інвесторів-підприємців. Однак, ті, хто наважився на ризик у складні для класичного банкування часи, отримали успіх. Тільки один вищезазначений суб'єкт цієї особливої галузі фінансового посередництва продемонстрував вражаючі результати : за час існування сервісу онлайн-кредитування Moneyveo надав послуги близько півмільйону клієнтів, що має грошовий вираження на рівні виданих 6 млрд. позикових гривень на 2.2 мільйони кредитних заявок.

Споживче кредитування онлайн має ряд вагомих відмінностей, на яких варто наголосити. По-перше, їх вирізняє неймовірна зручність та доступність: географія надання таких послуг є майже необмеженою в кордонах України. За допомогою такого сервісу гроші можуть бути запозичені незалежно від місця перебування клієнта : доступ до запозичення коштів відкритий 24 години на добу для усіх повнолітніх громадян України, котрі мають смартфон або комп'ютер та вихід в інтернет. На додачу до віддаленого доступу таке кредитування відрізняється ще й значно спрощеною процедурою подачі заявки : від кредитора не вимагаються жодні додаткові документи та довідки. Усе, що необхідно для подання заявки на онлайн-кредит – це паспортні дані, ПІН та мобільний телефон клієнта. У такий спосіб, позичальник отримує запозичені кошти на свій рахунок за кілька хвилин, без жодної застави та без необхідності у додаткових довідках та фізичному відвідуванні представництва фінансового посередника. На практиці для запозичення коштів таким шляхом потрібно лише 20-30 хвилин. До того ж, як правило, на таких умовах гроші пропонуються і для таких клієнтських сегментів, котрим найчастіше відмовляють класичні банки : пенсіонери, студенти, особи без постійного місця роботи чи із незадовільним кредитним минулим. Такі характеристичні особливості кредитування онлайн виступають головними перевагами, що робить таку новітню категорію кредитування відмінною від традиційної банківської.

Однак, окрім об'єктивних переваг у такої категорії споживчих кредитів існує і зворотна сторона медалі. У першу чергу, справжня вартість подібних послуг є незрівнянно високою : онлайн-кредитори приваблюють клієнтів невеликими щоденними відсотковими ставками, однак в річному еквіваленті вартість таких позик подекуди може доходити до 700%. Зумовлені такі «грабіжницькі» кредитні умови не тільки бажанням отримати надприбутки, але й більш прозаїчним чинником : із простоти оформлення позики та відсутності застави витікає значущий ризик неповернення такої. Мікрокредитування в мережі інтернет вважається чи не найбільш ризикованим серед усіх кредитних категорій. Отож, з метою покриття очікуваних збитків, спричинених недобросовісними позичальниками, оператори онлайн-кредитування встановлюють річні ставки на рівні сотень відсотків. Із цього випливає і факт того, що за неправомірні неповернення онлайн-позик розплачуються ті клієнти, що добросовісно виконують взяті на себе фінансові зобов'язання. До того ж не можна не відмітити й іншого аспекту, який генерує певні додаткові прибутки подібних кредиторів – штрафні санкції. Здебільшого штрафні нарахування починають здійснюватися вже з 2 дня простроченого зобов'язання з погашення кредиту. Подекуди пеня та інші штрафні відсотки можуть становити більше боргове навантаження, ніж початкова сума самої позики – на рівні 4% на день (120% за 30 календарних днів прострочення). Однак певні позитивні зрушення мали місце бути, коли після внесення деяких змін в Закон України «Про споживче кредитування» мікрокредити стали обмежені в потенціалі нарахування санкцій : відтоді загальна сума додаткових нарахувань за несвоєчасне виконання боргових зобов'язань не може перевищувати 200% від отриманої позичальником суми грошей. Таким чином, законодавчо унеможлиблюються історії про необхідність продажу нерухомості з метою покриття заборгованостей зі мікрокредитуванням.

По-друге, з подальших недоліків можна окреслити ненадійність. Деякі користувачі послуг споживчого кредитування відзначають свої сумніви та побоювання відносно онлайн-кредиторів : існує можливість бути ошуканим

недобросовісними постачальниками кредитних послуг в інтернеті або ж стати жертвою кіберзлочинності. Мали місце бути випадки викрадення особистих та банківських даних користувачів інтернет-сервісів, що призводили до подальших махінацій із ними.

Таким чином, новітні фінансово-кредитні продукти, що стали доступними для позичальників завдяки вибуховій диджиталізації та стрімкому росту попиту на короткотривалі кредити, не позбавлені недоліків та характеризуються найбільшою ризикованістю для кредиторів. В загальному, порівняння позитивних та негативних сторін таких високотехнологічних механізмів залучення коштів для споживчих потреб наведено в рисунку 1.9.

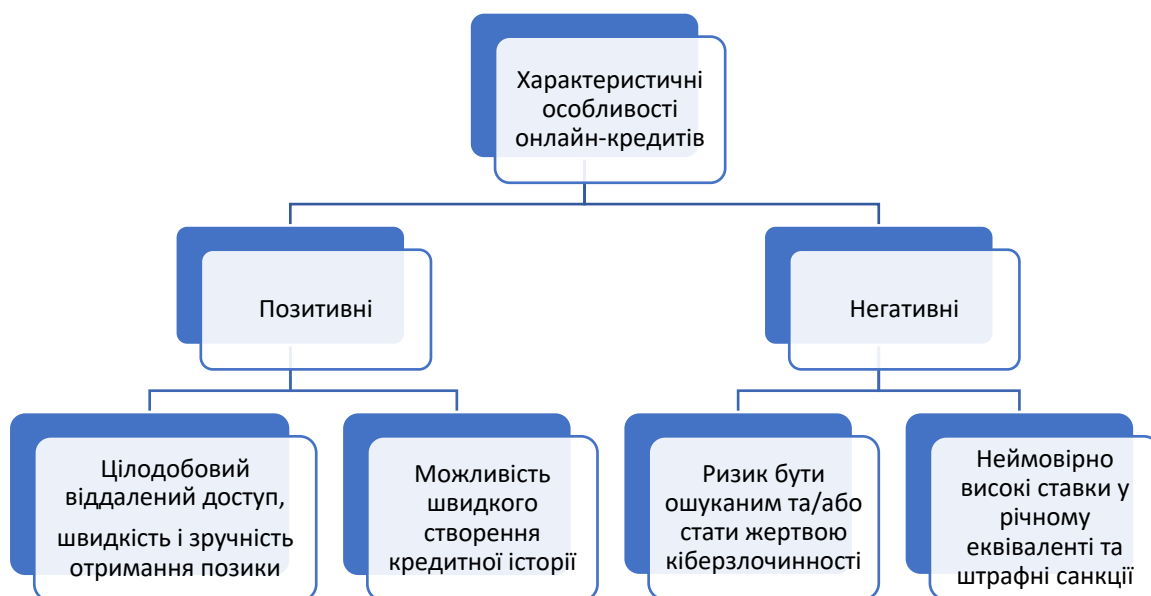

Рис. 2.3. Характеристичні особливості онлайн-кредитів

Розглянемо типову процедуру та умови отримання позикових коштів для фізичної особи на прикладі одного з найбільших операторів послуг кредитування в інтернеті – Moneyveo :

1. На головній сторінці сервісу використовуючи спеціальний кредитний калькулятор потрібно визначити суму позики та строк , на який оформлюється кредит, після чого обрати опцію "Отримати кредит";
2. Після виконаних дій з пункту 1 користувачеві пропонується заповнити деякі особисті дані у віртуальній анкеті, а також : паспортні дані, ПІН та банківську картку, на яку клієнт бажає отримати кошти. Після оформлення

заявки спеціалізована комп'ютерна система самостійно приймає рішення про видачу позики протягом лічених хвилин;

3. Етап верифікації банківського рахунку позичальника : з метою підтвердження власності вказаного банківського рахунку відбувається тимчасове блокування випадкової суми грошей до 1 гривні(наприклад, 0,45 грн.). Заблокована сума і є кодом перевірки, що пропонується зазначити у відповідному полі. Невдовзі після верифікації банківської картки гроші кошти сума коштів буде розблокована;
4. Етап отримання коштів. Протягом лічених хвилин з моменту верифікації банківської карти користувачу надходять повідомлення з рішенням стосовно видачі позики на вказаний мобільний телефон у вигляді СМС та на електронну пошту. За умови позитивного рішення, клієнту пропонують ознайомитися із кредитним договором, після погодження з яким позичальник миттєво отримує гроші.

Як бачимо, процедура оформлення заявки та отримання коштів справді значно швидша та простіша, аніж у традиційних продуктах споживчого кредитування у класичних банках.

Отже, в результаті усюдисущої диджиталізації, приходу новітніх технологій у світ фінансів та неочікуваної фінансової кризи, що завдала значної шкоди традиційним фінансовим інституціям, почалося становлення нової епохи сучасного економічної історії, яка отримала назву «Фінтех 3.0». Трактувати економічні наслідки можна по-різному в залежності від кута погляду на новоутворені фінансові механізми, однак не можна заперечувати факт того, що споживче кредитування поповнилося принципово новою категорією продуктів та послуг, що здатні змінювати ринок класичного банкування.

2.2. Онлайн-кредитування в сегменті небанків

Як було попередньо з'ясовано, розвиток інформаційних технологій та інтернету мали значущий вплив як на міжнародні, так і на національні фінансові

ринки, при чому з плином часу вони поступово вносили все більше змін у класичні устої цього сегменту народного господарства. У контексті повальної диджиталізації та появи покоління мобільних сервісів і додатків звичайні банківські структури стають все менш актуальними. Разом із зміною економічних відносин та стилю життя домогосподарств змінюються їхні потреби та вподобання. Проте всі ці економічні процеси та соціальні зрушення сприяли появи не тільки нових кредитних продуктів, як було з'ясовано вище, а й нових категорій фінансових посередників. Саме в таких світлі та умовах зароджувалися необанки, або, як їх називають деякі експерти, банки майбутнього.

У сучасних умовах банки, що обслуговують фізичних осіб, припиняють бути тільки банками у класичному розумінні. Нині банкам у своїй конкурентній боротьбі за клієнтів необхідно не тільки покращувати свої механізми та сервіси, а пропонувати принципово нові, змінюючи саму модель та надання послуг. З цими задачами нелегко впоратися звичайним банкам, зарегульованим нормами і вимогами контролюючих державних органів і корпоративної політики. Таким чином, необанки в сучасних умовах мають вагому перевагу - це динамічно оновлюваний банкінг, відповідний усім трендам високих інформаційних технологій та вимогам сучасних споживачів, що переважно базується на наданні своїх послуг через інтернет-сервіси та мобільні додатки.

Варто відзначити, що назва «необанк» не є виключною в питанні номінації цих нових фінансових посередників сучасності. Серед західників дослідників також популярні такі варіації назв як «банк-челенджер»(банк, що кидає виклик) чи «диджитал-банк» або навіть по простому «інтернет-банк». Суть цього явища полягає не в обраній назві, а у притаманній ним характеристичній особливості – усе це банки без фізичних відділень.

Отже, згідно розповсюдженого трактування, необанки – це високотехнологічні компанії, що надають послуги із фінансових трансакцій та банківського сервісу не маючи фізичної інфраструктури, притаманної класичним банкам. Майже завжди необанками виступають повністю віртуальні компанії. На даний момент у світі налічується близько 150 необанків, котрі в загальному

виражені обслуговують більше 250 мільйонів клієнтів. Утім, не дивлячись на різноманіття паній, їх усіх можна умовно віднести до однієї з трьох категорій :

- Окремі незалежні необанки
- «Дочки» існуючих звичайних банків
- Необанки, пов'язані із GAFA (Google, Apple, Facebook, Amazon) або BAT (Baidu, Alibaba, Tencent)

Найбільшою за чисельністю є перша група небанків. На момент свого заснування такі компанії не мають готової клієнтської бази, проте, як правило, мають значні інвестиції. Зазвичай подібні небанки не пропонують повного спектру банківських продуктів, а пропонують кілька основних видів послуг, котрі намагаються надавати на найвищому рівні. Прикладом може слугувати британський небанк Revolut, що здійснює свою господарську діяльність в ніші кредитних карт із збільшеними можливостями конвертації валют. У загальному, усі незалежні небанки ґрунтуються на клієнтоорієнтованості. Кожний такий банк має свою цільову аудиторію, під особливі потреби якої підлаштовує та покращує кілька своїх послуг. Більшу частину доходу таким банкам приносять комісії за трансакції та платежі.

Друга категорія представлена небанками, що так чи інакше пов'язані із існуючими класичними банками. До такої категорії належить і перший український мобільний банк «Монобанк». В цілому ж такі новостворені банки є певною відповіддю звичайних банків на швидкоплинну епоху Фінтеху 3.0, котрі відчувають гостру необхідність у створенні нових сервісів і продуктів, що відповідатимуть новим умовам. Типовими представниками можна вважати Di-Ba от ING (8,8 млн. клієнтів), Hello Bank від BNP Paribas (проект стартував у 2013 році та вже встиг акумулювати 2,5 мільйони клієнтів у 5 країнах), і, звичайно ж, найбільш відомий в Україні Monobank на базі Universalbank.

Третя група представлена небанками, у котрих за спинами стоять технологічні гіганти на кшталт Google, Apple, Alibaba, Tencent тощо. Очевидно, що такі компанії вагомі переваги у інформаційних технологіях та незрівнянну компетенцію на ринках диджитал-продуктів. Типовим представником цієї

когорти необанків є корейський Какао Talk, що був започаткований у 2017 році та за 2 тижні отримав 2 мільйона клієнтів. Найбільш успішними прикладами будуть дітища китайських гігантів Tencend та Alibaba – WeBank та MYbank відповідно. Разом вони мають близько 70 мільйонів клієнтів. Характеристичною особливістю таких банків є їхній доступ до фінансових ресурсів своїх гігантів, котрі субсидують послуги своїх банків, що дозволяє їм запропонувати своїм користувачам найбільш вигідні умови.

Головними складовими карколомного успіху необанків у світі та Україні є, як не дивно, глибока орієнтація на клієнта, першокласний клієнтський сервіс та оптимізація інструментів і механізмів взаємодії за рахунок гнучкості та ефективного використання надбань сучасних інформаційних технологій. Як було зазначено, більшість необанків не надають широко спектру банківських послуг, а орієнтуються на кількох основних кредитно-фінансових послугах. Зрештою, персоналізований інтуїтивний віддалений банкінг якнайкраще відповідає клієнтським очікуванням у новій ері високих технологій та вже звичної диджиталізації.

На сучасному етапі розвитку фінансового ринку України в контексті «цифрової революції» експерти відзначають стрімкий розвиток усебічних фінтехів та необанків. Мають місце бути тенденції до появи нових гравців у фінансовому посередництві через мобільні додатки та інтернет-сервіси. Станом на сьогодні в Україні існують такі необанки як Monobank, O.Bank, Sportbank та Todobank.

Порівняльну характеристику українських необанків наочно представлено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Порівняльна характеристика українських необанків

	Monobank	O.Bank	Sportbank	Todobank
Пільговий період	62 дні	120 днів	120 або 62 дні	62 дні

Продовження табл. 2.1

Максимальний кредитний ліміт/лінія/овердрафт	100 тисяч грн	200 тисяч грн	100 тисяч грн	30 або 200 тисяч грн
Відсоткова ставка за користування кредитними коштами	3,2% на місяць(38,4% річних)	2,9%-4,9% на місяць(34,8%-58,8% річних)	0,16% на день(58,4% річних)	48% річних
Нарахування відсотків на залишок власних коштів	10% річних	12% річних	12% річних	10% річних

Джерело: складено автором

Типова процедура отримання картки необанку майже повністю позбавлена бюрократії та є вкрай простою, порівнювано із традиційними процесами у банківських відділеннях. Для цього необхідно лише:

- Завантажити відповідний додаток необанку на смартфон або інший пристрій;
- Пройти швидку процедуру реєстрації всередині додатку та зробити з його допомогою фото свого ІПН та перших сторінок паспорту;
- Викликати кур'єра за допомогою відповідної функції додатку та отримати від нього карту;
- Сфотографувати карту за допомогою додатку та активувати її;

Як бачимо, процес є інтуїтивно зрозумілим для усіх активних користувачів мобільних пристроїв та інтернет-сервісів. Безкоштовна та швидка процедура випуску нової карти, мінімальні комісії за проведення операцій, високоякісне клієнтське обслуговування та цілодобовий віддалений доступ є головними конкурентними перевагами необанків.

В цілому фінтех-компанії потроху займають ринкову частку, що донедавна належала великим традиційним банкам. Упровадження нових бізнес-моделей та орієнтація на зручність віддаленого користування послугами може забезпечує конкуренту перевагу, яка в останні кілька років привертає все більше

користувачів. Виходячи із усього вищезазначеного, небанки мають широкі перспективи у сфері споживчого кредитування домогосподарств, не зважаючи на відносно малий час існування на ринку.

2.3. Онлайн-кредитування в сегменті ПДЛ

Сегмент споживчого кредитування активно розвивається в пострадянських країнах, Україні зокрема. Як було окреслено, для цього мали місце усі передумови, в тому числі і негативні кризові явища в економіці, що призводили до всесторонніх погіршень умов діяльності як фінансових посередників, так і звичайних громадян. Постраждали домогосподарства також опинилися у фінансово несприятливих обставинах, через що зросла їхня потреба у залученні додаткових коштів на споживчі потреби: погіршився рівень життя середньостатистичної родини, ринок праці демонстрував очікуваний дисбаланс, а підприємці дедалі частіше затримували виплати своїм працівникам тощо. Саме на тлі подібних явищ у народному господарстві, значну частку громадян спіткала потреба у короткотривалому запозиченні грошей «до зарплати». Сучасна економічна наука чудово знає принцип пропозиції, породженої попитом. Реакція ринку на збільшення подібних потреб не була довгою. Отож, в якості відповіді на нові ринкові умови в Україні почали активно зростати мікрофінансові організації – МФО.

Дослідження цього ринку показало, що за останніми даними в Україні здійснюють свою діяльність не менше 684 небанківські фінансові організації. Ринок є відносно децентралізованим, так як двадцятка найбільших гравців ринку у загальному рахунку видали 57,5% позик, що дорівнює 54,7% усіх позичених коштів [23]. Ринок кредитування МФО стало демонструє збільшення попиту на їхні послуги : за 2019 рік було видано позик у загальному виразі на 79,2 мільярди гривень, що демонструє 52,5% приросту цього показника за 2018 рік. Схематично об'єми ринку кредитування МФО зображені на рисунку 2.1.

Рис. 2.4. Обсяги наданих кредитів

Джерело: розроблено автором на основі даних [23]

При чому необхідно зазначити, що 43,7 мільярдів гривень запозичень було видано саме фізичним особам, в той час як на юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців припало тільки 35,4 мільярди гривень. Схематично ці дані зображені на рисунку 2.2.

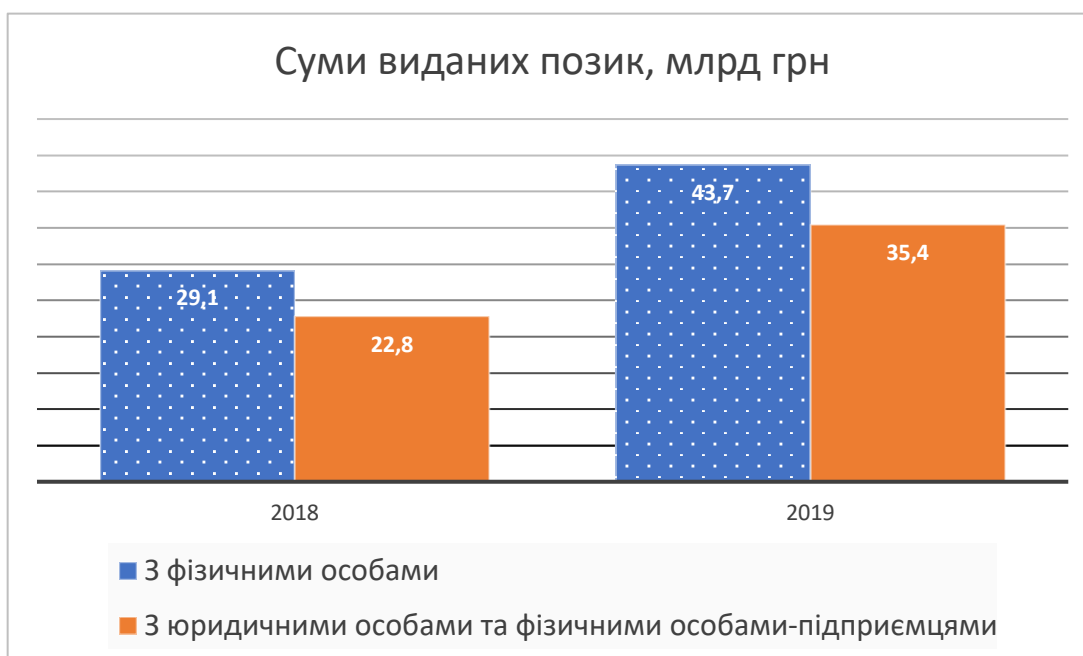

Рис. 2.5. Суми виданих позик

Джерело: розроблено автором на основі даних [23]

Найбільша частка укладених договорів позики складають короткотривалі споживчі кредити невеликої суми. Відтак, масова доля таких споживчих позик,

виданих МФО за 2019 рік, складає 40% від загальної кількості, а їхня середня сума становила 3711 гривень. Саме таку категорію кредитування західні економісти називають PDL (payday loan) – через великі процентні ставки подібні позики також називають HCSTC (high-cost short-term credit), що значить "короткострокові кредити за високу плату".

МФО здебільшого оперують саме на такому ринку мікрокредитування - споживчих позик фізичним особам «до зарплати». По своїй суті, ПДЛ - це будь-яка невелика короткострокова незабезпечена позика, незалежно від того, чи пов'язано її погашення із заробітною платою позичальника.

Переваги мікрокредитування у сегменті ПДЛ є очевидні : швидкість та простота отримання позики готівкою є саме тим, чого бажають клієнти від «позики до зарплати». Однак у подібній категорії споживчого кредитування існують і ряд негативних сторін. Перш за все, позики-ПДЛ критикують за непомірно високі відсоткові ставки (реальні ставки перебувають у діапазоні від 400% до 1000% річних), а отже і за «вимивання грошей» з соціально незахищених верств населення. До подібних позик від небанківських фінансових організацій частіше звертаються ті громадяни, котрим важче або маловірогідно отримати позику під менший відсоток : студенти, особи без постійного та/або офіційного джерела доходів, пенсіонери, особи із проблемною кредитною історією або судимістю тощо. За умов середньої ставки по ПДЛ-позикам на рівні близько 600% річних та відносній легкій доступності такого споживчого кредитування, цілком очікувано, що реальний відсоток неповернених позик по ринку сягає 20%. Однак здебільшого спричинено це не «недбалістю» кредиторів, а безвідповідальним ставленням клієнтів до таких позик. Серед клієнтів МФО є розповсюдженою думка про те, що мікропозики взагалі можна не повертати, адже «це ж не банк – ніхто нічого не вдіє». Споживачі цих послуг часто не усвідомлюють усієї відповідальності та ризиків, пов'язаних із взяттям на себе фінансових зобов'язань. Деякі небанківські кредитні організації користуються фінансовою неграмотністю своїх клієнтів, схиляючи останніх до часом надмірного кредитування. Зрештою, усе це свідчить про те, що найближчим

часом цю категорію кредитування чекає регулювання з боку контролюючих органів, як це сталося у інших країнах.

Судячи з досвіду різноманітних країн відносно питання регулювання цього ринку, обмеження та норми можуть бути абсолютно різними. Для порівняння, у країні-сусідці Польщі максимальну річну ставку встановили на рівні 803%, а сам об'єм такого мікрокредитування – 500 доларами США. У той же час, Великобританія визначила ставку для ПДЛ-кредитування не більшою за 292% річних, однак розмір позики може бути аж до 25000 доларів США.

Наразі НБУ, в межах реалізації концепції фінансового мегарегулятора, проголошує наміри розробити і впровадити нову покращену модель контролю та врегулювання господарської діяльності небанківських фінансово-кредитних організацій, що забезпечить перспективи врівноваженого сталого розвитку як цього сектору споживчого кредитування, так і сприятиме поширенню принципів доброчесності на фінансовому ринку загалом [24].

Згідно ухваленого Верховною Радою закону про «спліт», такі зміни настануть з 1 липня 2020 року в рамках ліквідації Нацкомфінпослуг та перерозподілу зон її відповідальності та компетенції. Так, Національний Банк отримає вичерпні повноваження із здійснення наглядової та регулятивної діяльності стосовно небанківського фінансового сектору.

З метою реалізації намічених планів Національний банк буде впроваджувати нові механізми регулювання із рахуванням наступних ключових принципів [24]:

- **Простота входу нових гравців на ринок** - для виходу на ринок необхідні мінімальні умови, що забезпечать наявність чесних гравців
- **Бізнес-план для початку діяльності** — основою діяльності і головним документом для отримання ліцензії має слугувати бізнес-план, що буде відображати бачення компанії свого розвитку на майбутньому ринку
- **Нові можливості фінансування від третіх осіб**

- **Прозорість та бездоганну ділову репутацію** — на ринку діятимуть лише ті фінансові компанії, власники істотної участі та кінцеві бенефіціарні власники яких розкриті.
- **Захищеність прав споживачів** — Національний банк здійснюватиме посилений нагляд за дотримання прав споживачів, які є основними позичальниками фінансових компаній
- **Платоспроможність** — вимога до капіталу фінансової компанії забезпечить вхід на ринок фінансово спроможних гравців
- **Якісна звітність** — фінансові компанії складатимуть і подаватимуть звітність за оновленими стандартами, які даватимуть змогу об'єктивно оцінювати фінансові показники діяльності фінансових компаній

Національний банк зазначає, що узагальнені принципи майбутнього контролю ринку фінансових послуг будуть визначені в Законі "Про фінансові послуги та діяльність з надання фінансових послуг", що слугуватиме рамковим законом для всіх фінансових послуг в Україні. Додатково діяльність фінансових компаній з кредитування регулюватиметься в майбутньому Законі "Про фінансові компанії" на рівні з іншими видами діяльності з надання фінансових послуг без підвищеного ризику — факторингом, фінансовим лізингом та ломбардною діяльністю. [24]

Від намічених нововведень Національного банку експерти очікують позитивні зрушення в інституційному середовищі ринку небанківських фінансово-кредитних організацій та споживчому кредитуванні категорії ПДЛ. Нові принципи та правила контролю та регулювання зазначеної галузі має забезпечити ефективне функціонування ринку, його прозорість та сталий розвиток у гармонії з іншими фінансовими інституціями. Введення нової моделі посприє мінімізації негативних явищ і потенційних ризиків, як і забезпечить надійніший захист прав споживачів таких кредитних послуг.

Висновки до розділу 2

На протязі останнього десятиріччя фінансові структури відчули на собі вплив бурхливих темпів розвитку нового тисячоліття : від трансформацій економічних трендів до фінансової глобалізації та всебічної диджиталізації. Новітня фінансова історія сповнена злетів та гучних падінь : подальші процеси глобалізації принесли не тільки можливості світового масштабу, але і виклики для усієї міжнародної спільноти.

Як і в будь-які часи стрімких змін, разом із новими умовами функціонування локальних та світового фінансового ринків почали зароджуватися нові їхні учасники. Завдяки вибуховим темпам розвитку інформаційних технологій за останні десятиліття стало можливим функціонування раніше не існуючих механізмів взаємодій учасників фінансового ринку та суб'єктів народного господарства. Таким чином, з приходом цифрової революції почали з'являтися підприємства, що пропонували проривні продукти та сервіси для своїх клієнтів – нефінансові компанії, що були здатні надавати послуги традиційних фінансових організацій. Новоспечена галузь отримала назву фінтех(у перекладі з англійської – скорочення від «фінансові технології»).

Переважна частина усіх фінтех-компаній функціонують за рахунок використання новоутворених механізмів взаємодій суб'єктів фінансових ринків. Більшість із таких процесів раніше були просто неможливими, а їхня сучасна імплементація завдячує розвитку комп'ютерних технологій та повальної диджиталізації.

Таким чином зародилося нове явище сучасного кредитного ринку: кредитування онлайн. Воно має ряд вагомих відмінностей, на яких варто наголосити. По-перше, їх вирізняє неймовірна зручність та доступність: географія надання таких послуг є майже необмеженою в кордонах України. За допомогою такого сервісу гроші можуть бути запозичені незалежно від місця перебування клієнта : доступ до запозичення коштів відкритий 24 години на добу для усіх повнолітніх громадян України, котрі мають смартфон або комп'ютер та

вихід в інтернет. На додачу до віддаленого доступу таке кредитування відрізняється ще й значно спрощеною процедурою подачі заявки : від кредитора не вимагаються жодні додаткові документи та довідки. Усе, що необхідно для подання заявки на онлайн-кредит – це паспортні дані, ПІН та мобільний телефон клієнта. У такий спосіб, позичальник отримує запозичені кошти на свій рахунок за кілька хвилин, без жодної застави та без необхідності у додаткових довідках та фізичному відвідуванні представництва фінансового посередника. На практиці для запозичення коштів таким шляхом потрібно лише 20-30 хвилин. До того ж, як правило, на таких умовах гроші пропонуються і для таких клієнтських сегментів, котрим найчастіше відмовляють класичні банки : пенсіонери, студенти, особи без постійного місця роботи чи із незадовільним кредитним минулим. Такі характеристичні особливості кредитування онлайн виступають головними перевагами, що робить таку новітню категорію кредитування відмінною від традиційної банківської.

Розвиток інформаційних технологій та інтернету мали значущий вплив як на міжнародні, так і на національні фінансові ринки, при чому з плином часу вони поступово вносили все більше змін у класичні устої цього сегменту народного господарства. У контексті повальної диджиталізації та появи покоління мобільних сервісів і додатків звичайні банківські структури стають все менш актуальними. Разом із зміною економічних відносин та стилю життя домогосподарств змінюються їхні потреби та вподобання, у якості відповіді ринку на які з'явилися принципово нові гравці – необанки.

Необанки – це високотехнологічні компанії, що надають послуги із фінансових трансакцій та банківського сервісу не маючи фізичної інфраструктури, притаманної класичним банкам. Майже завжди небанками виступають повністю віртуальні компанії. На даний момент у світі налічується близько 150 небанків, котрі в загальному вираженні обслуговують більше 250 мільйонів клієнтів.

Як було з'ясовано, процес кредитування у небанках є простішим та інтуїтивно зрозумілим для усіх активних користувачів мобільних пристроїв та

інтернет-сервісів. Безкоштовна та швидка процедура випуску нової карти, мінімальні комісії за проведення операцій, високоякісне клієнтське обслуговування та цілодобовий віддалений доступ є головними конкурентними перевагами необанків.

В цілому фінтех-компанії потроху займають ринкову частку, що донедавна належала українським традиційним банкам. Упровадження нових бізнес-моделей та орієнтація на зручність віддаленого користування послугами може забезпечує конкуренту перевагу, яка в останні кілька років привертає все більше користувачів.

Окрім появ кредитування в інтернеті та необанків, сьогодні значну долю споживчого кредитування відіграють МФО, що здебільшого оперують саме на ринку мікrokредитування - споживчих позик фізичним особам «до зарплати». По своїй суті, ПДЛ - це будь-яка невелика короткострокова незабезпечена позика, незалежно від того, чи пов'язано її погашення із заробітною платою позичальника.

Однак, нові фінансові механізми та компанії, що активно зростають в Україні, не залишаються поза увагою Національного банку та інших компетентних контролюючих органів, які розроблять та збираються впроваджувати нові принципи регулювання цього ринку з метою мінімізації ризиків та сприянню його сталого розвитку.

РОЗДІЛ 3

РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ ОНЛАЙН-КРЕДИТУВАННЯ

3.1. Особливості застосування та суть систем оцінки кредитоспроможності позичальників у споживчому кредитуванні онлайн

Як було з'ясовано раніше, одними з найбільш перспективних напрямів розвитку сучасного ринку споживчого кредиту – це онлайн мікrokредитування формату ПДЛ та позики у необанках. Ці новітні економічні категорії мають ряд переваг, що стають все більш вагомими із розповсюдженням технологічних засобів зв'язку та закономірною еволюцією клієнтських потреб. Однак, у цих напрямків є негативна характеристична особливість – найвищий відсоток неповернення позик : реальна частка невиконаних зобов'язань становить до 20% від загального числа.

В такому контексті питання ризик-менеджменту стоїть особливо гостро, адже гармонійний сталий розвиток сфери споживчого кредитування багато в чому залежить від якісного та адекватного управління можливими ризиками. У той же час, про що свідчать результати проведеного дослідження, ринку споживчого мікrokредитування онлайн та необанків характерний стрімкий ріст, а отже однією з основних завдань діяльності подібних організацій на сучасному етапі розвитку є залучення якомога більшої кількості клієнтів у висококонкурентному середовищі при збереженні надійності розміщень своїх активів. Цілком зрозуміло, що такого позитивного результату не можна дійти не привносячи якісні зміни у систему ризик-менеджменту подібних структур.

Управління кредитними ризиками є порівняно добре вивченим аспектом провадження фінансово-кредитної діяльності, при чому одним із головних інструментів для досягнення визначеної мети є послідовна ідентифікація позичальника, обмеження позичальника в об'ємі позики та верифікація його даних та застосування скорингу – статистичних моделей оцінки

кредитоздатності позичальника на основі наданих ним відомостей про себе. Покращення якості оцінювання кредитоспроможності клієнта є одним із найбільш доцільних та виправданих методів управління ризиками. Однак, підходи до управління ризиками у новітніх категоріях споживчого кредиту онлайн дещо відрізняються від традиційних через свої характеристичні особливості та відмінності.

Перш за все, мова йде верифікацію позичальника. Справді, за умов кредитування в інтернеті клієнту в режимі онлайн може бути значно легше подати викривлену особисту інформацію. Існуючі механізми встановлення особистості та підтвердження дійсності наданих даних мають певні обмеження. Перш за все, вони виходять із суті онлайн-кредитування категорії ПДЛ – це короткотривалі незначні за сумою позики, а отже час та ресурси, задіяні на залучення та прийняття рішення стосовно запиту позичальника, мають бути оптимізованими, що на практиці значить якомога меншими. Це економічний аспект проведення цього етапу управління кредитним ризиком. За таких умов онлайн-кредитування відсутність живого візуального спілкування клієнта із представниками кредитної організації збільшує вірогідність надання недійсної або покращеної інформації. З іншої перспективи, аналіз запиту позичальника на кредит онлайн відкриває ряд нових можливостей підтвердження дійсності вказаної інформації.

До прикладу, можливе застосування співставлення вказаної адреси проживання позичальника та фактичної IP-адреси комп'ютера, з якого зроблено запит. Більше того, НБУ підготував високоперспективні ґрунтовні зміни щодо підходів до віддаленої ідентифікації позичальників та верифікації клієнтів [25].

"Національний банк пропонує банкам велику кількість варіацій доступних механізмів для розвитку дистанційних каналів отримання банківських сервісів, – зауважив директор департаменту фінансового моніторингу Ігор Береза. – Незабаром для відкриття рахунку в новому банку візит у банківське відділення або особиста зустріч з агентом банку стане зайвим кроком. Ми очікуємо, що на

фінансовому ринку з'являться інноваційні продукти та сервіси, що стануть у нагоді банкам для здійснення верифікації їх клієнтів" [25].

Таким чином, разом із запровадженням нових підходів та механізмів верифікації особи клієнта фінансового посередника, по суті, будуть значною мірою мінімізовані раніше цілковито реальні кредитні ризики, пов'язані із можливим викривленням інформації позичальником : як випадкової, так і навмисної.

Фінансові компанії будуть мати вибір стосовно моделі дистанційної верифікації клієнтів в залежності від своїх цілей, ресурсів компанії, програмних можливостей. Таким чином, фінансові посередники зможуть обрати одну з двох моделей [25]:

- Повноцінні моделі віддаленої ідентифікації та верифікації;
- Спрощені моделі, що міститимуть певні ліміти на обсяги операцій;

До повноцінної моделі віддаленої верифікації клієнтів, на які не будуть встановлюватися обмеження, буде належати наступні інструменти :

- Верифікація наданої особистої інформації позичальника за допомогою систем BankID Національного банку та кваліфікованого електронного підпису (КЕП);
- Відеоверифікація, що буде полягати у фактичному спілкуванні позичальника та працівника фінансової установи за допомогою телекомунікаційних засобів відеозв'язку; [25]

Однак, варто відзначити, що повний комплекс верифікаційних інструментів є необов'язковим, хоч і вирізняється відсутністю подальших обмежень. Так, кредитори мають змогу зробити вибір на користь спрощеної системи. Така система є простішою з точки зору впровадження та використання кредиторами. До того ж, використання спрощеної моделі може бути зручнішою та бажанішою для окремих категорій споживачів кредитних продуктів в інтернеті, які, до прикладу, можуть тимчасово не мати доступу до швидкісного інтернет-зв'язку та/або КЕП чи власного BankID Національного банку.

Спрощена система віддаленої ідентифікації позичальника матиме наступний перелік механізмів та інструментів [25]:

- Верифікація за допомогою Системи BankID НБУ;
- Верифікація за допомогою КЕП;
- Здійснення платежу на окремий рахунок банку з особистого рахунку клієнта, що супроводжується принаймні вказуванням прізвища, ім'я та по батькові клієнта;
- Дистанційне зчитування клієнтом даних із чипа свого біометричного документа (наприклад, закордонного паспорта чи паспорта у форматі ID-картки) за допомогою NFC модуля смартфона та відповідного мобільного додатка кредитора;
- Верифікація даних з бюро кредитних історій із підтвердженням клієнта через пароль, що надійшов на фінансовий номер телефону клієнта, зазначений у його кредитній історії; [25]

Зазначається, що за умови здійснення спрощеної ідентифікації позичальника буде необхідним також провести фотофіксацію позичальника із застосуванням механізму розпізнання реальності людини (liveness detection) з його особистим паспортом. Також за умов використання спрощеної моделі ідентифікації споживачів НБУ погодив наступні ліміти [25]:

- Загальний ліміт на проведення видаткових фінансових операцій за всіма рахунками, відкритими клієнту в банку, не перевищуватиме 40 тис грн на місяць та 400 тис грн на рік;
- Загальний залишок за всіма відкритими клієнту рахунками та електронними гаманцями в банку не перевищуватиме 40 тис. грн.; [25]

Однак, варто зазначити, що наступним кроком після проведення якісної ідентифікації споживача онлайн кредиту є проведення скорингової оцінки з урахуванням характеристичних особливостей цієї категорії кредитних продуктів.

Оцінювання кредитного ризику в категорії ПДЛ виділяється своєю специфікою, обґрунтованою сутністю кредиту онлайн. Зазвичай, цей процес

складається із двох основних частин : проведення внутрішнього аплікаційного скорингового оцінювання та аналізу кредитної історії позичальника. Так, і перша, і друга частина мають бути підлаштовані під особливості функціонування категорії споживчого кредитування «до зарплати». В даному варіанті матимуть значний потенціал застосування скорингу по таким показникам як [26]:

- Компонента соціально-демографічних характеристик – вік, освітній рівень, сімейний стан тощо;
- Компонента професійно-кваліфікаційних характеристик – сфера занятості, кваліфікаційний рівень, соціальний статус тощо;
- Компонента характеристик кредиту, який запитується, – сума, термін, повторюваність тощо;
- Компонента характеристик поведінки позичальника на сайті кредитора – рівень ознайомлення з інформацією про надання кредиту, швидкість заповнення заявки тощо;
- Компонента характеристик інтернет-запиту – низку показників щодо пристрою, з якого здійснюється запит [26];

Таким чином, система управління ризиками в сегменті споживчого кредитування в інтернеті, що характеризується двома основними недосконалими елементами, а саме компоненти ідентифікації клієнта та його подальшого аплікаційного скорингу, матиме значні перспективи покращення та мінімізації неповернень позик завдяки новим підходам та стандартам.

3.2. Розробка системи оцінювання позичальника при онлайн кредитуванні

Кредитний скоринг – це автоматизована бальна система оцінки позичальника. Використовуються скорингові моделі для стандартизованої оцінки кредитоздатності позичальника на основі статистичного аналізу його певних особистих даних. Механізм роботи скорингової оцінки є швидким та зручним для клієнтів, а також оптимізує граничні витрати ресурсів кредитора на

прийняття рішення стосовно заявок про отримання позики. В основі скорингових систем лежить припущення, що люди зі схожими соціальними показниками демонструють подібну поведінку. Засновуючись на такому припущенні можливо будувати різноманітні статистичні моделі, що знаходять широке застосування у світі фінансів.

Кожен клієнт кредитної організації проходить анкетування - залишає про себе докладні дані. Таким чином, кожна із зазначених у анкеті характеристик має своє відображення в балах. Після перевірки достовірності цих даних і підсумовування набраних балів приймається рішення про платоспроможність потенційного позичальника і, виходячи з цього, про видачу або не видачу кредиту. Найбільш широке застосування таких систем відбувається саме у галузі споживчого кредитування та мікрокредитування споживчих потреб.

Із практичного досвіду можна зазначити, що застосування під час оцінки кредитоспроможності позичальника скорингових моделей, що адаптовані до особливостей та умов конкретного ринку, значним чином сприяє зниженню вірогідності неповернення позик. На ринку банківського кредитування вже існують ряд програмних продуктів, що мають широке застосування. Однак існуючі продукти відповідають вимогам та особливостям звичайного банківського кредитування, що робить їх неефективними при застосуванні в новітніх категоріях кредитних послуг.

Таким чином, виходячи із необхідності покращення якості оцінювання позичальників при онлайн кредитуванні, було розроблено спеціальну шестифакторну статистичну скорингову модель із урахуванням характеристичних особливостей надання позик в інтернеті.

Модель було побудовано на основі системи нечіткого виведення із застосування алгоритму Мамдані – система логічного виведення, що базується на алгоритмі отримання нечітких висновків на основі нечітких передумов з використанням розглянутих основних понять нечіткої логіки [28]. Побудову моделі було здійснено на базі мови програмування Python. Застосування моделей, що ґрунтуються на принципах нечітких мереж, має широке та значні

перспективи застосування в фінансах та кредитному скорингу, зокрема через відсутність чіткого розмежування «поганих» та «гарних» значень показників та факторів.

Фактично, розроблена модель оцінює показники факторів(незалежних змінних), що відображають кредитоздатність клієнта із врахуванням особливостей цієї категорії кредитних продуктів, на основі чого генерує один із двох можливих висновків : «кредит є добрим» або «кредит є поганим». Таким чином, в цій моделі висновок(«якість кредиту») є залежною змінною.

Для даної моделі із урахуванням характеристичних особливостей онлайн-кредитування в Україні було обрано наступні фактори :

- Розмір кредитної заявки;
- Кредитна історія позичальника(наявність прострочок);
- Рівень освіти;
- Часовий проміжок, на який береться позика;
- Вік позичальника;
- Наявність судимостей;

Надалі для обраних факторів оцінювання були задані нечіткі інтервали, що відображають значення цих факторів.

Для розміру кредитної заявки(в моделі “amount”) : малий(“small” від 0 до 3500 грн.), середній(“average” від 3000 до 7000 грн.), великий(“big” від 6000 до 13000 грн.) та дуже великий(“very big” від 12 тисяч).

Для кредитної історії позичальника(кількість днів прострочок, в моделі “Credit_story”): гарна(“good” від 0 до 2 днів), погана(“bad” від 1 до 45 днів) та проблемна(“problem” від 44 днів).

Для рівня освіти позичальника(кількість років, в моделі “Education”): базова середня(“middle basic” від 1 до 9 років), повна середня(“middle full” від 10 до 11 років), бакалавр(“bachelor” від 12 до 15 років) та магістр/аспірант(“master” від 16 років).

Для часового проміжку, на який береться позика(в моделі “Duration”): дуже короткий(“lower” від 4 до 17 днів), короткий(“low” від 18 до 30),

середній(“average” від 31 до 43 днів), довгий(“high” від 44 до 56 днів) та дуже довгий(“higher” від 57 днів).

Для віку позичальника(кількість повних років, в моделі “age”): від 0 до 18 років, від 20 до 45 років, від 46 до 60 років та від 61 року.

Для фактору наявності судимостей у позичальника(наявність чи відсутність такої, в моделі “Criminal_record”): наявність(“bad”) та відсутність(“good”).

На рисунку 3.1 зображено як зазначені фактори та їх інтервали відображені в моделі.

```

amount['small'] = fuzz.trapmf(amount.universe, [0, 1000, 2000, 3500])
amount['average'] = fuzz.trapmf(amount.universe, [3000, 4000, 5500, 7000])
amount['big'] = fuzz.trapmf(amount.universe, [6000, 8000, 10000, 13000])
amount['very big'] = fuzz.pimf(amount.universe, 12000, 15000, 20000, 26795)

Credit_story ['good'] = fuzz.zmf(Credit_story.universe, 0, 2)
Credit_story ['bad'] = fuzz.pimf(Credit_story.universe, 1, 15, 30, 45)
Credit_story ['problem'] = fuzz.smf(Credit_story.universe, 44, 50)

Education.automf(names=['middle basic', 'middle full', 'bachelor', 'master'],)
#1-9 - middle basic
#10-11 - middle full
#12-15 - bachelor
#16-20 - master

Duration.automf(variable_type='quant')
#4-17 - lower
#18-30 - low
#31-43 - average
#44-56 - high
#57-72 - higher

age ['0-18'] = fuzz.sigmf(age.universe, 18, -1)
age ['20-45'] = fuzz.dsigmf(age.universe, 20, 1, 45, 1)
age ['46-60'] = fuzz.psigmf(age.universe, 46, .8, 60, -.5)
age ['61-73'] = fuzz.sigmf(age.universe, 60, .5)

Criminal_record ['good'] = fuzz.sigmf(Criminal_record.universe, 0.5, -10)
Criminal_record ['bad'] = fuzz.sigmf(Criminal_record.universe, 0.5, 10)

```

Рис. 3.1. Фактори та їх інтервали

Таким чином, в розробленій моделі фактори та їх інтервали графічно зображаться наступним чином, як вказано на рисунках 3.2.-3.4., а саме :

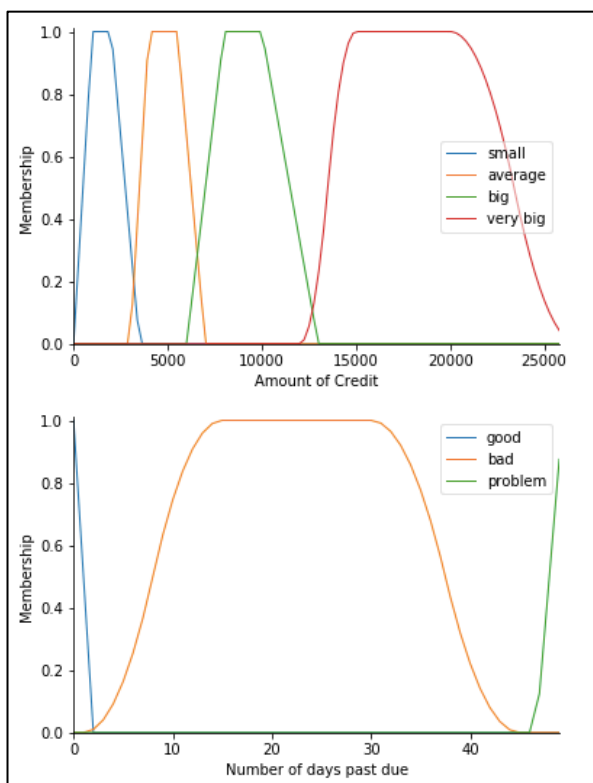

Рис. 3.2. Графічне відображення інтервалів значень факторів розміру позики та кредитної історії позичальника(кількості днів прострочок)

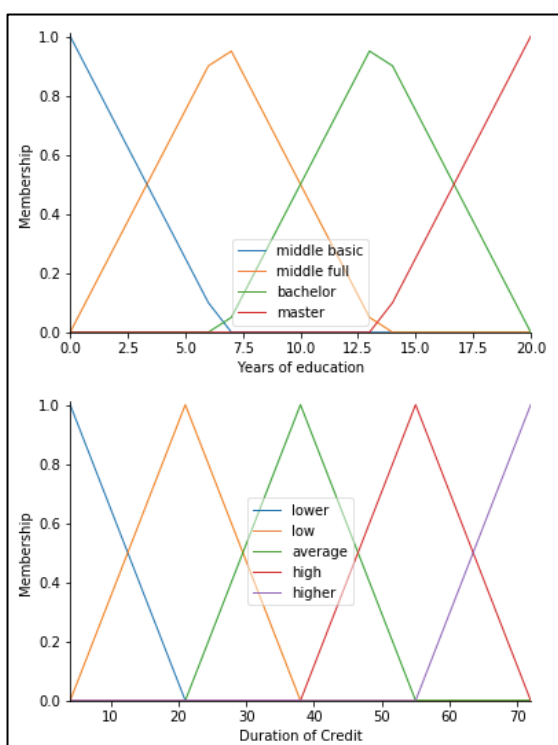

Рис. 3.3. Графічне відображення інтервалів значень факторів рівня освіти та часу, на який береться позика

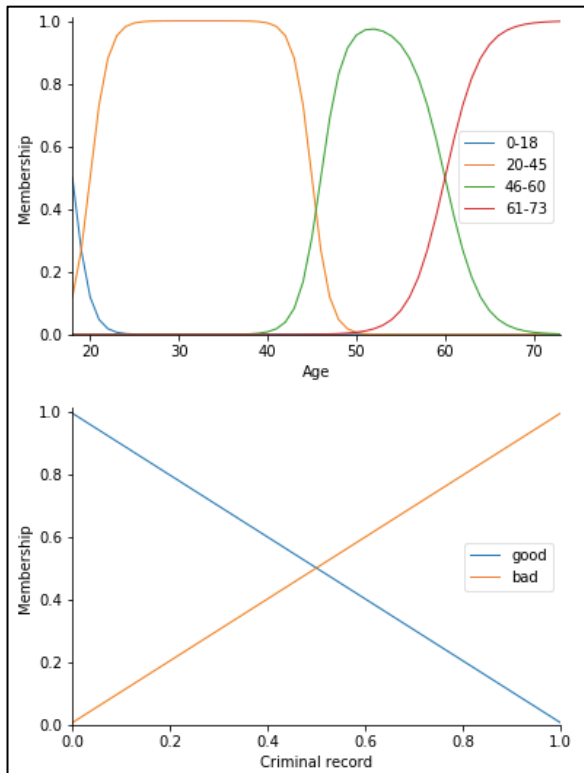

Рис. 3.4. Графічне відображення інтервалів значень факторів віку позичальника та наявності судимостей

У подальшому, при запуску моделі, користувачеві пропонується заповнити інформацію про позичальника та позику, після чого, засновуючись на складних математичних алгоритмах аналізу та оцінки даних Мамдані, модель вираховує скоринговий бал (від 0 до 1), на основі чого дає рекомендацію стосовно видачі позики. При чому, позитивним результатом, що є рекомендацією до кредитування, є скоринговий бал від 0 до 0.5, в той час як скорингова оцінка від 0.5 до 1 вважається негативним результатом, що призводить до рекомендації відмовити у заявці на позику.

В якості наочної демонстрації працездатності побудованої моделі було проведено скорингове оцінювання на прикладі особистих даних автора. Таким чином, при скорингу були вказані наступні значення для факторів оцінювання :

- Сума кредитної заявки: 7000 грн.;
- Рівень освіти: 15 років (Бакалавр);
- Час, на який береться позика: 21 день;
- Вік позичальника: 20 років;

- Кредитна історія(кількість днів прострочок): 0;
- Наявність судимостей : відсутня(0);

В результаті проведеного моделювання система оцінювання зробила висновок, що видача кредиту на вказаних умовах позичальникові із вищезазначеними характеристиками є рекомендованою(“Credit is good”). На рисунку 3.5. зображені кінцеві результати скорингу за вказаним запитом.

```

Enter amount of credit: 7000
Enter years of education: 15
Enter duration of credit: 21
Enter age of client: 20
Enter number of days past due: 0
Does client have criminal record? (1 - yes, 0 - no): 0
Credit score: 0.36913028474004844
Credit is good

```

Рис. 3.5. Результати скорингового оцінювання умовного позичальника

Отже, модель скорингової оцінки позичальника онлайн-кредитування, що була розроблена в межах цього дослідження із урахуванням характеристичних особливостей споживчого кредитування у цій категорії, практичним способом продемонструвала свою працездатність та можливість застосування фінансово-кредитними установами.

3.3. Перспективні напрямки розвитку

Кредитування онлайн є провідним напрямком розвитку споживчого кредитування в Україні. Ця новітня категорія кредитних продуктів демонструє сталий тренд на зростання разом із поширенням фінансових посередників нового зразка – як необанки та МФО, що здійснюють свою діяльність виключно в інтернеті.

Перспективність цього напрямку здійснення фінансової діяльності є незаперечною з огляду на передумови, що сприяють все більшому росту попиту на кредитні продукти формату ПДЛ та необанки. Однак, не можна не наголосити на несприятливих характеристичних особливостях цих категорії кредитних

послуг, а саме на пов'язані з ними істотні кредитні ризики та високу частку неповернень, що може сягати 20% від усіх ухвалених заявок. Наразі втрати в результаті невиконання недобросовісними позичальниками своїх фінансових зобов'язань компенсуються надзвичайно високими річними відсотковими ставками на подібні короткотермінові незабезпечені позики, що є стало приводом для певної критики як з боку дослідників, так і з боку окремих споживачів кредитних послуг.

Таким чином, завдяки удосконаленням систем заходів та стандартів дистанційної ідентифікації клієнтів, верифікації їх даних та їх подальшого скорингового оцінювання, може бути можливим мінімізувати негативні прояви характеристичних особливостей кредитування онлайн. Цей напрямок удосконалення функціонування кредитних продуктів нового сторіччя матиме позитивні наслідки як для кредиторів(завдяки надійнішому розміщенню активів та мінімізації втрат), так і для кінцевих споживачів(адже відтоді послуги подібного кредитування можуть стати доступнішими з перспективи зниження річної ставки, яка тепер не буде основою для покриття можливих збитків).

З точки зору пришвидшених процедур ідентифікації, що відповідали б сучасним потребам кредиторів та позичальників, високі перспективи мають впровадження та застосування біометричних даних. За прогнозами міжнародної платіжної системи Visa, вже у найближчі п'ять років галузь фінансових трансакцій та платежів може почати використання біометрії для верифікації клієнтів та користувачів. Відповідно до результатів їх досліджень, українці вважають найбільш зручними та надійними наступні способи ідентифікації [27]:

- Відбиток пальця - 89%;
- Сканування сітківки - 87%;
- Сканування малюнка вен - 78%;
- Сканування обличчя - 73%; [27]

Сучасний розвиток послуг фінансового сектору відбувається на тлі раніше не існуючих викликів та можливостей нового століття високих інформаційних

технологій. Однак своєчасне виявлення ризиків та впровадження механізмів управління ними здатне мінімізувати можливі втрати.

Утім, розглядаючи перспективні напрями розвитку споживчого кредитування в Україні, не можна не відзначити місце класичного банкінгу. Зважаючи на виявлені тенденції до збільшення попиту на кредитні продукти нового типу, а також на результати опитувань топ-менеджерів міжнародних банків, можна із впевненістю стверджувати, що вони і надалі будуть поступатися місцем необанкам та фінтехам, що пропонують сервіси віддалених позик онлайн. Однак думка про те, що у майбутньому не буде місця для банківського споживчого кредитування є хибною. По-перше, традиційні банки, хоч і відрізняються бюрократизацією внутрішніх процесів та негнучкістю, проте все ж приймають до уваги незаперечні факти, що змушує їх дивитися в бік високих технологій та клієнтоорієнтованості. Власне, частина необанків є «дочками» класичних структур, як от український O.Bank при Idea Bank. По-друге, в кінці-кінців, класичні банки пропонують значно ширший обсяг кредитних продуктів, в тому числі й розширені можливості споживчого кредитування. Позики онлайн можуть витіснити архаїчні візити у відділення, проте, виходячи із своїх обмежень, не зможуть забезпечити задоволення усього спектру клієнтських потреб у споживанні товарів у кредит. Як мінімум, це стосується позик великих сум коштів або купівлі цінних об'єктів як нерухомість чи особистий автотранспорт.

Таким чином, підбиваючи підсумки, можна зазначити, що ринок споживчого кредитування в Україні продовжить змінюватися за рахунок розвитку новітніх послуг та продуктів, однак класичні банки все ще будуть відігравати значну роль у забезпеченні мобілізації тимчасово вільних коштів та покритті споживчих потреб громадян.

Висновки до розділу 3

1. Управління кредитними ризикам є порівняно добре вивченим аспектом провадження фінансово-кредитної діяльності, при чому одним із головних інструментів для досягнення визначеної мети є послідовна ідентифікація позичальника, обмеження позичальника в об'ємі позики та верифікація його даних та застосування скорингу – статистичних моделей оцінки кредитоздатності позичальника на основі наданих ним відомостей про себе. Покращення якості оцінювання кредитоспроможності клієнта є одним із найбільш доцільних та виправданих методів управління ризиками. Однак, підходи до управління ризиками у новітніх категоріях споживчого кредиту онлайн дещо відрізняються від традиційних через свої характеристичні особливості та відмінності.

2. Один із найбільших кредитних ризиків пов'язаний саме із ідентифікацією позичальника та верифікацією наданих ним даних. Наразі Національний банк розробив та запропонував два нові можливі підходи до встановлення особистості клієнта при процедурах онлайн-кредитування. В залежності від технічних можливостей, побажань клієнтів та пріоритетів фінансова організація зможе обрати повну або спрощену процедуру. При чому, за умов використання спрощеної процедури онлайн-кредитування буде мати певні обмеження, як от в максимальній сумі позики. Враховуючи специфіку цієї категорії кредитних продуктів, дані нововведення стануть вагомим внеском у забезпечення надійного управління кредитними ризиками.

3. Не зважаючи на бурхливий розвиток новітніх технологій у фінансах, класичний банкінг не втрачає перспективи подальшого розвитку, адже, зрештою, кредитні продукти онлайн є обмеженими та не здатні задовольнити повний спектр потреб у споживчому кредитуванні. Саме тому класичні банки все ще будуть відігравати значну роль у забезпеченні мобілізації тимчасово вільних коштів та покритті кредитних потреб громадян.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження було вивчено характеристичні особливості онлайн-кредитування в Україні, систематизовано новітні кредитні продукти фінансових посередників формату фінтех, а також розроблено практичну модель оцінки позичальника при онлайн-кредитуванні та сформовані рекомендації, що дадуть змогу сприяти гармонійному розвитку ринку кредитування в Україні.

Підсумовуючи, за результатом дослідження також стало формування ряду висновків як теоретично-методологічного, так і практичного виду, котрі виконують головні завдання дипломної роботи у відповідності до заявленої мети:

1. Було з'ясовано, що кредит є унікальною економічною категорією, яка, через свою природу та функції, є запорукою економічного зростання країни. Структури, що займаються розміщенням кредиту, виконують вкрай необхідну функцію мобілізації тимчасово вільних фінансових ресурсів. В контексті сучасного рівня розвитку економічних відносин усе більш вагомим стає можливість оперативно залучати необхідні ресурси задля своєчасного й повного задоволення виробничих та споживчих потреб.

2. Грошовий обіг в економіці є тісно пов'язаним із ефективним функціонуванням кредитно-банківської системи. Так, функцією кредиту в економіці є вирішення суперечності між накопиченням вільних грошових коштів і їх ефективним використанням. Кредит акумулює вільні кошти і заощадження підприємств, населення і держави, які потім використовуються в якості позичкового капіталу для розвитку господарства.

3. Було встановлено, що кредит має розглядатися виключно в якості вартісної економічної категорії, що має свої виняткові характеристичні особливості : зворотність руху цінності, що набувається в тимчасове користування на умовах платності й строковості. Головуючою функцією

кредитування є його перерозподільна функція, а також функція мобілізації тимчасово вільних фінансових ресурсів.

4. Було відзначено, що споживчий кредит є вагомим фактором розвитку процесів відтворення та споживання і посідає важливе місце в соціально-економічному розвитку більшості держав, однак природа його впливу на господарство є взаємопов'язаною із рівнем розвиненості самої економіки. Було з'ясовано, що найвідчутніше споживче кредитування впливає на ряд таких макроекономічних показників як: агреговані споживчі витрати, ВВП, інфляцію та імпорт. Однак, характер впливу кредитування споживчих потреб домогосподарств на економіко-соціальну сферу буває як сприятливим, так і несприятливим. Здебільшого, це визначається актуальним станом розвиненості економічних відносин, ефективності кредитної та банківської сфер, рівня розвитку фінансової інфраструктури, а також ряду інших вагомих показників.

5. Значущість ролі споживчого кредитування стала незаперечною із фінансовими глобалізаційними процесами. Водночас, характер впливу розвитку споживчого кредитування в Україні був двояким : з одного боку, збільшення попиту на нього сприяло пришвидшенню росту загального споживання і ВВП, однак мало місце і сприяння інфляційним процесам та імпортоорієнтації попиту.

6. Було з'ясовано, що на сучасному етапі розвитку економічної науки досі не було сформовано єдиної класифікованої системи його ознак та характеристик. Таким чином, враховуючи соціальну та економічну значущість споживчого кредиту, а також глибокий науковий потенціал обраної теми, існує необхідність у проведенні подальшого вивчення цієї економічної категорії.

7. Було встановлено, що в наслідок змінами умов функціонування фінансового ринків на тлі вибухового розвитку інформаційних технологій почали зароджуватися нові їхні учасники. Таким чином, з приходом цифрової революції почали з'являтися підприємства, що пропонували проривні фінансові продукти та сервіси для своїх клієнтів. Новоспечена галузь отримала назву фінтех(у перекладі з англійської – скорочення від «фінансові технології»). При чому, переважна частина усіх фінтех-компаній функціонують за рахунок

використання новітніх інформаційних технологій у фінансах, більшість із яких стали можливими виключно завдяки розвитку комп'ютерних технологій та усюдиснуючої диджиталізації.

9. Було встановлено ряд вагомих відмінностей онлайн-кредитування. По-перше, його вирізняє зручність та доступність: географія надання таких послуг є майже необмеженою в кордонах України. За допомогою такого сервісу онлайн позик, клієнти мають доступ до запозичень не залежно від місця перебування 24 години на добу. Окрім віддаленого доступу, таке кредитування відрізняється значно спрощеною процедурою подачі заявки. Усе, що необхідно для подання заявки на онлайн-кредит – це паспортні дані, ПІН та мобільний телефон клієнта. Так, позичальник отримує позику на свій рахунок за кілька хвилин без жодної застави та без необхідності у фізичному відвідуванні представництва кредитної організації. До того ж, як правило, на таких умовах гроші пропонуються і для таких клієнтських сегментів, котрим найчастіше відмовляють класичні банки : пенсіонери, студенти, особи без постійного місця роботи чи із незадовільним кредитним минулим. Такі характеристичні особливості кредитування онлайн виступають головними перевагами, що робить таку новітню категорію кредитування відмінною від традиційної банківської.

11. Зазначається, що необанки – це високотехнологічні компанії, що надають послуги із фінансових трансакцій та банківського сервісу не маючи фізичної інфраструктури, притаманної класичним банкам. Їх поява стала результатом розвитку мобільних та інтернет-технологій на фоні еволюції клієнтських потреб та очікувань від особистого банкінгу в той час, поки традиційні банки не встигали задовольняти їх через свою негнучкість. Майже завжди необанками виступають повністю віртуальні компанії. На даний момент у світі налічується близько 150 необанків, котрі в загальному виражені обслуговують більше 250 мільйонів клієнтів.

12. Було з'ясовано, процес кредитування у необанках є простішим та інтуїтивно зрозумілими для усіх активних користувачів мобільних пристроїв та інтернет-сервісів. Безкоштовна та швидка процедура випуску нової карти,

мінімальні комісії за проведення операцій, високоякісне клієнтське обслуговування та цілодобовий віддалений доступ є головними конкурентними перевагами необанків.

13. В цілому фінтех-компанії потроху займають ринкову частку, що донедавна належала українським традиційним банкам. Упровадження нових бізнес-моделей та орієнтація на зручність віддаленого користування послугами може забезпечує конкуренту перевагу, яка в останні кілька років привертає все більше користувачів.

14. Було з'ясовано, що на ринку онлайн-кредитування існує другий вагомий гравець - МФО, що здійснюють свою діяльність саме на ринку мікrokредитування - споживчих позик фізичним особам «до зарплати», які отримали назву ПДЛ. По своїй суті, ПДЛ - це будь-яка невелика короткострокова незабезпечена позика, незалежно від того, чи пов'язано її погашення із заробітною платою позичальника.

15. Результати дослідження функціонування нової категорії кредитування онлайн в сегменті ПДЛ говорять про те, що цей сегмент характеризується більшою ризикованістю, високим відсотком неповернень позик та недосконалою системою ідентифікації клієнта, верифікації його даних та подальшого скорингового оцінювання.

16. Було виокремлено нові принципи та механізми верифікації клієнтів онлайн-кредитування, які розробляються та будуть впроваджені з метою мінімізації ризиків та сприянню його сталого розвитку. Також були окреслені перспективні напрями розвитку онлайн-кредитування із урахуванням головної недосконалості їх функціонування – ідентифікації даних позичальника.

17. Як було зазначено, виходячи із проведеного дослідження, повного витіснення класичного банкінгу із ринку споживчого кредитування не передбачається, враховуючи обмеженість онлайн-сервісів та ширші можливості звичайних банківських структур у задоволенні кредитних потреб громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Деньги, кредиты, банки : Учебник/ Под ред. О.И. Лаврушина. 2е изд. Перераб. и доп. М.: Финансы и статистика, 2000
2. Затварська О.О. Банківська система України та основні напрями її розвитку: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.04.01 / Науково-дослідний фінансовий ін-т при Міністерстві фінансів України / О.О. Затварська. – К., 2004. – 16с.
3. Мороз А. М. Національний банк і грошово-кредитна політика Підручник / А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна. – Київ: КНЕУ, 1999. – 368 с.
4. Дзюблюк О. В. Комерційні банки в умовах переходу до ринкових відносин / О. В. Дзюблюк. – Тернопіль: Тернопіль, 1996. – 140 с.]
5. Костюченко О. А. Банківське право: Навч. посібник / Олег Анатолійович Костюченко. – Київ: КНЕУ, 1999. – 168 с.]
Банківська система: навчальний посібник / П. М.Карась, Н. В. Приходько,
6. Банківська система: структура, принципи побудови, функції [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://e-works.com.ua/work/2121_Bankivska_sistema_stryktyra_principi_pobydovi_funkcii.html
7. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.bank.gov.ua
8. Шинкаренко Р. В. Посткризове відновлення ринку споживчого кредитування в Україні [Електронний ресурс] / Р. В. Шинкаренко, Р. В. Корнилюк – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/3308/1/KRV110501-1.pdf>
9. Бондар О.П. Банківське споживче кредитування населення / О.П. Бондар // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2009. – No 4. – с. 68
10. Сисмон Ж.К.Л. де. Новые начала политической экономии или о богатстве в его отношении к народонаселению / Ж.К.Л. де. Сисмон ; [пер. с фр.]. – М., 1937 – Т.1-2. - С.143

11. Брегель Э.Я. денежное обращение и кредит капиталистических стран / Э.Я. Брегель. – М.: ГОСФИНИЗДАТ, 1955.
12. Захаркін О.О. Шляхи оптимізації споживчого кредитування в Україні в умовах фінансово-економічної кризи / О.О. Захаркін, Т.С. Мякота // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. – 2010. - № 1 (8). – С. 79-84.
13. Іваненко Л. Правові засади споживчого кредитування. / Л. Іваненко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2011. - № 1. – С. 103-110.
14. Луценко А. Деякі аспекти правового регулювання споживчого кредитування в Україні / А Луценко // Економіка України. – 2008. - № 5. – С. 37-41.
15. Ватаманюк М.М. Проблеми кредитування фізичних осіб в Україні напередодні та у розпал економічної кризи / М.М. Ватаманюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. - № 20.5 - С.164-167.
16. Гава Ю. Кредит: рятівне коло чи зашморг? / Ю. Гава // Фондовый рынок. – 2011. - № 13. – С. 14-16.
17. Гордіца Т.М. Об'єктивні фактори кредитного ризику: сучасна теорія та практика в розрізі споживчого кредитування населення / Т.М. Гордіца // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії: Економічні науки: Збірник наукових праць. – 2009. - № 4(17). – С. 68-73.
18. Охріменко О. Чи хочуть Українці брати кредити? [Електронний ресурс] / О. Охріменко – Режим доступу до ресурсу: <http://www.wmg.lviv.ua>.
19. Туган-барановский М.И. Периодические промышленные кризисы / М.И. Туган-барановский. – М.: ИНФРА-М. – 1997. – 479 с.
20. Arner D. FinTech: Evolution and Regulation [Електронний ресурс] / Arner – Режим доступу до ресурсу: http://law.unimelb.edu.au/_data/assets/pdf_file/0011/1978256/D-Arner-FinTech-Evolution-Melbourne-June-2016.pdf.
21. Инвестиции в глобальный финтех [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://forinsurer.com/news/19/02/21/36611>

22. European Parliament adopts European Commission proposal to create safer and more innovative European payments // Press release/ European Commission's: website [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5792_en.htm?locale=en.
23. Офіційний сайт Нацкомфінпослуг [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua>.
24. Біла книга НБУ "Майбутнє регулювання ринку кредитування фінансовими компаніями" [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyvannya-rinku-kredituvannya-finansovimi-kompaniyami>.
25. Банки отримають нові провідні сучасні інструменти для дистанційної ідентифікації та верифікації клієнтів [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-otrimayut-novi-providni-suchasni-instrumenti-dlya-distantsiynoyi-identifikatsiyi-ta-verifikatsiyi-klilyentiv?fbclid=IwAR1xhzjaCDJIVyYaFu0HwCFfxmHNk6ocfMdxPZeO6HDRm5UIPIB3XQ6qblo>
26. Камінський А. Б. Характеристичні особливості ризик-менеджменту в сегменті мікрокредитування / А. Б. Камінський // Наукові записки НаУКМА. Економічні науки. - 2016. - Т. 1, вип. 1. - С. 80-85. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAe_2016_1_1_13
27. Биометрия или пароль: украинцы выбрали самый надежный способ идентификации [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://psm7.com/security/biometriya-ili-parol-ukraincy-vybrali-samyj-nadezhnyj-sposob-identifikacii.html>
28. Леоненков, А. В. Нечеткое моделирование в среде MATLAB и fuzzyTECH / А.В. Леоненков. – СПб.: БХВ-Петербург, 2005. – 736 с.

Додаток А

Соціально-економічне значення споживчого кредиту

Джерело : розроблено автором на основі [11]